

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE A ANDRAGOGIKY

Sociologie sexuality – Od reprodukce k rekreaci

Sociology of sexuality – From reproduction to recreation

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Alois Knap

Vedoucí magisterské diplomové práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a další zdroje, které jsem použil.

.....

podpis

V Olomouci dne 30. března 2015

Poděkování

Děkuji Mgr. Martinu Fafejtovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, konzultace a vstřícný přístup při tvorbě mé magisterské diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1 Co je sexualita?	7
1.1 Přírodní vs. kulturní	7
1.2 Teorie scénářů.....	10
1.3 Rozdíly v sexualitě mužů a žen	12
2 Vývoj pohledů na sex a sexualitu	15
2.1 Osvícenství	15
2.2 Nástup buržoazie	18
2.3 Zrod sexuální vědy	20
2.4 Normální a nenormální	23
2.4.1 Dominantní a zatracená	25
2.4.2 Proměna sodomity	28
2.4.3 Masturbace	33
2.4.4 Dětská sexualita.....	37
2.5 Kontrola porodnosti	40
3 Liberalizace sexuality	45
3.1 Sex jako dobrý a vyžadovaný	45
3.1.1 Orgasmus	48
3.2 Osvobození	50
3.3 Čeho je moc... ..	58
3.4 Potěšení pro všechny	59
3.5 Změna scénáře	63
Závěr	66
Anotace	67

Annotation	68
Seznam použité literatury a zdrojů.....	69

Úvod

„*Sex je náš, dělá dobře mně i tobě. Otčenáš bejby odříkej až v hrobě*“, zní slova písně od české kapely Lucie. Těžko se ale stala populární kvůli apelu na prokreaci, který v ní ani nenajdeme. Lidem se vryla do myslí svým jednoduchým, ale vše vystihujícím sdělením užívat si sexu v jakékoli podobě, dělat ho tak, jak se jim líbí a dokud mohou.

Cílem práce je poukázat na rozdíly ve vnímání a chápání sexuality od doby osvícenství až po současnost. Popíši změny, díky kterým sex a sexualita ztratily své zprvu exkluzivní spojení s reprodukcí, aby poté nabyly rekreační rozměr a sloužily primárně lidskému potěšení.

V první části práce prezentuji biologický a kulturní pohled na sexualitu. Zmiňuji i teorie společenských scénářů, které jsou použitelné také v této oblasti lidského chování a pokračuji vymezením rozdílů mezi sexualitou mužů a žen. Ve druhé kapitole se zabývám historickým vývojem sexuality. Nejprve si všímám vlivu sekularizace, která byla pro osvícenskou dobu charakteristická. Pokračuji pozdější snahou buržoazie o chopení se moci, přičemž byla její nejsilnější zbraní sexuální morálka. Dále se zmiňuji o vzniku vědy, která považovala sex za předmět svého výzkumu a této oblasti projevovala nebývalou aktivitu. Navazuji kategoriemi, jež tvořily hlavní pilíře jejího bádání – vymezení normálního a nenormálního, homosexualita, masturbace, sexualita dětí. Závěr této kapitoly patří myšlenkám, metodám a prostředkům kontroly porodnosti. Poslední část je věnována liberalizaci sexuality. Sex začíná být začátkem minulého století prezentován jako dobrý, je vyžadován a má vést k vzájemnému orgasmu. Dále popisuji snahy o dekonstrukci heterosexuality a zabývám se také otázkou zevšednění sexu. V této kapitole má místo i změna přístupu k dříve sexuálně opomíjeným lidem, za kterou následuje proměna sexuálních scénářů.

1 Co je sexualita?

1.1 Přírodní vs. kulturní

Protože lidská sexualita spadala výlučně do oblasti biologických pudů, byla záležitostí mnoha věd. Mělo se za to, že sexualita je přirozená a tudíž byla oblastí dalece vzdálenou zájmu sociologie. Ale právě sociologie nabídla jiný pohled, jak je ono přirozené a dané ovlivňováno společností a kulturou (Fafejta 2004, s. 8-9).

Biologické teorie představují názor, že naše sexuální chování je způsobeno neměnnými biologickými nebo evolučními příčinami (Wiederman 2005, s. 496). Tento pohled má kořeny v esencialismu, který pracuje s myšlenkou, že přirozený svět je odrazem nekonečného počtu fixních a neměnných forem, takzvaných esencí. Své uplatnění nachází v teoriích, které předpokládají určitý biologický základ, čili v tomto případě v biologicky determinovaném sexuálním chování. (DeLamater a Hyde 1998, s. 10). Dle McCormic evoluční teorie předpokládá, že všichni máme určité kvality geneticky zakódovány a tedy i naše sexuální preference jsou výsledkem evolučních sil, které maximalizují vhodnost nebo reprodukční schopnosti potenciálního partnera. Zdraví a plodnost je v lidském světě chápána hlavně prostřednictvím jeho vzhledu. Jinými slovy, lidé, kteří mají sníženou schopnost přivést na svět potomka a často trpí nemocemi, jsou obdařeni odpovídajícím vzhledem. Tímto se vysvětluje, proč muži preferují mladé (a hezké) ženy, které jsou však zpravidla zaměřeny spíše na dlouhodobé vztahy. Ty však kromě vzhledu oceňují i vlastnictví prostředků, které jsou zapotřebí k výchově potomků (McCormic 2010, s. 11).

DeLamater a Hyde uvádí, že tvrdým oříškem pro evolucionisty je sexuální orientace. Pokud jsou totiž klíčem k lidské sexualitě evoluční síly, pak by měla například bisexualita vážný problém, protože snižuje možnost heterosexuálního páření (DeLamater a Hyde 1998, s. 12). Homosexualita by pak z tohoto pohledu neměla vlastně existovat vůbec, protože nejenže snižuje možnost páření, ale ze své podstaty ho zcela vylučuje. Toto potvrzuje Weiss, který uvádí, že přírodní selekce by takové jedince rychle

vyřadila, protože by nebyli schopni ustát tlak přirozeného výběru (Weiss 2011c, s. 194). Nicméně vysvětlení našli například Dickeman a Weinrich v teorii, ve které homosexuálové, „osvobození“ od vlastní reprodukce, napomáhají heterosexuálním jedincům, většinou svým příbuzným, při výchově potomstva, a tak péčí přispívají k reprodukci i vlastních genů (Ibid.). DeLamater a Hyde dále pokračují tvrzením, že sice byly potvrzeny určité genetické souvislosti se sexuální orientací u mužů i žen, nicméně neprokázaly stoprocentní souvislost, čili úplnou genetickou provázanost. Homosexualita byla vysvětlována i pomocí hormonů tím, že homosexuální muži mají nedostatek testosteronu a ženy estrogeneru. Nicméně provedené studie (Gooren, 1990; Banks, 1998) tuto domněnku vyvrací a neshledávají žádné souvislosti (DeLamater a Hyde 1998, s. 12). Nutno dodat, že všechny biologické teorie jsou založeny na předpokladu, že existují dvě hlavní, oddělené, jedinečné a zcela odlišné formy sexuality – heterosexuální a homosexuální. Kvůli lpění na této diskontinuitě (kterou neuznával např. Alfred Kinsey) se nepředpokládá, že by se tento koncept nebo jeho obsah v průběhu času měnil (DeLamater a Hyde, 1998, s. 13).

Pokud biologický determinismus ukládá sexualitu do těla individua, sociální konstruktivisté hledají její příčiny mimo tělo jedince (DeLamater a Hyde 1998, s. 13). Denaturalizující přístup říká, jak uvádí Simon, že sexuální je konstruováno společností, že původ sexuální touhy můžeme nalézt pouze ve společenském životě a její variabilita v životě jedinců je závislá na jejich zkušenostech se sociálním životem. Toto je představa sexuální touhy, jako pokračujícího a vyvíjejícího se produktu lidské kultury, který se přenáší ne skrze geny, ale skrze jazyk nebo chování jiných (Simon 2003, s. 29). Biologie totiž neurčuje, kde, kdy a s kým bude mít člověk jakoukoli sexuální aktivitu (DeLamater a Hyde 1998, s. 14). Weeks tvrdí, že biologická podstata člověka, tedy jeho morfologie a fyziologie, sice dává předpoklady pro lidskou sexualitu, ale nijak neudává způsoby sexuálního života. Naše pářící preference jsou výsledkem socializace. Toto propojení sexuality se společností následně ovlivňuje i funkce organismu (Weeks 1991, s. 25). Podobně píše Fafejta (2004, s. 96): „*Přestože možnost*

sexuálně se vzrušit je biologické povahy, skutečnost, kdy a proč se vzruším, je ovlivněna sociálně.“ DeLamater a Hyde pak tvrdí, že není důležitá ani samotná existence biologických prvků, jako je porod, impotence a jiné, ale že jsou tak společností označovány a mají společenskou významnost. To, co chápeme pod pojmem sexualita, je kulturně utvářeno následováním definic toho, co je jako sexuální označeno. Z uvedeného pak vyplývá, že co je pro esencialisty univerzální, je pro konstruktivisty pouhou možností (DeLamater a Hyde 1998, s. 14-15). Biologie jednoduše poskytuje potenciál, kterému je dán význam až v sociálních interakcích (Weeks 1991, s. 25). A jak dodává Plummer, sex nemá svou vlastní realitu, ale neustále se mění díky historii, společnosti a náhodě (Plummer 2001, s. 131).

Weeks uvádí, že sexualitu nemusíme nutně vidět jako přírodní fenomén, ale jako produkt společenských a historických sil, jako pouhý výmysl lidské mysli. Nicméně je tento výtvar základem pro naše cítění a závazky, skrze něj se poznáváme jako lidé, dává nám identitu i naše vnímání sebe samých jako muže a ženy, homosexuála a heterosexuála, normálního a nenormálního, přirozeného a nepřirozeného (Weeks 1991 s. 13-15). Také Plummer říká, že lidské sexuality získávají své významy skrze kulturně historické momenty, díky interakcím a bojům s duší. Dodává ale, že většina lidí si tak neumí sexualitu představit a pořád si myslí, že jejich sexualita je v nich pevně zakořeněna (Plummer 2001, s. 132-133). Ale zjištění v oblastech sociální historie a psycho-historie činí obtížnějším podchytit sexualitu jako neměnnou, konstantní iluzi něčeho sjednoceného v lidském životě (Simon a Gagnon 1984, s. 53).

Dle Weekse má sexualita historii, či spíše několik historických rovin, které je nutno chápat nejen z hlediska jejich specifčnosti, ale také jako prvek celistvého, složitého vzoru. Musíme odvrhnout nutkání přemýšlet o historii sexuality v termínech dichotomie, tlaku a uvolnění, represe a liberalizace. Sexualita totiž není pára, kterou musíme držet v hrnci, aby nás nezničila, a není to ani životní síla, kterou musíme vypouštět, abychom zachránili naši civilizaci. Sexualita je něco, co společnost vytváří složitými

cestami (Weeks 1991, s. 25). To, co tedy známe jako sexualitu, je produktem mnoha vlivů a společenských vynálezů. Neexistují mimo historii, ale jsou historickým produktem. Z tohoto pohledu můžeme mluvit o sociální konstrukci sexuality (Weeks 1991, s. 31). Všechny další diskursy o sexualitě jsou diskursy o něčem jiném: sexualita, spíše, než že je neměnným prvkem jednotné lidské sexuality, je spíše proměnlivá a požaduje vysvětlení daleko více, než nám ho poskytuje (Plummer 2001, s. 133).

Gagnon vidí v sexualitě stejně historicky sociální produkt, jako cokoli jiného v našem životě. Je to vztah, který je zkonstruován pomocí našich zájmů a rozhodnutí a způsobem sloučení minulého s nynějším aby toto spojení ve výsledku odpovídalo sociální realitě (Gagnon 1999, s. 125). Weeks při výkladu sexuality píše, že místo toho, abychom viděli sexualitu jako spojený celek, musíme se na ni dívat jako na různé formy sexuality, protože ve skutečnosti mnoho sexualit existuje. Třídní, genderové, rasové. Ani vynález sexuality nebyla jedna unikátní událost, nyní ztracena daleko v minulosti, ale je to neustále pokračující proces, ve kterém jsme zároveň hráči a figurkami, objekty změny a jejími subjekty (Weeks 1991, s. 41).

Pokud bychom hledali konečnou odpověď na otázku, co ve skutečnosti sexualita je, Plummer nám nabízí odpověď: „*Nejvíce přetrvávající pravda o sexualitě je ta, že žádné trvalé pravdy o sexualitě doopravdy nejsou*“ (Plummer 2001, s. 133).

1.2 Teorie scénářů

S teorií společenských scénářů přišli sociologové Simon a Gagnon, kteří se radikálně postavili biologismu, naturalismu a esencialismu, a jak uvádí Plummer, razili heslo, že lidskou sexualitu nikdy nepochopíme, pokud ji budeme stále pouze měřit. Odmítali tvrzení, že lidská sexualita je silná, biologicky řízená síla, která stojí za úpadkem a povstáním lidstva. (Plummer 2001, s. 131). Simon, jak dále dokládá Plummer (2001, s. 132), nemohl vůbec uvažovat o sexualitě, aniž by ji nedal do sociálního kontextu. Dle Wiedermana nám teorie společenských scénářů ukazuje, že mnohé naše sexuální chování není předem dané, ale řídí se podle určitého scénáře.

Stejně, jako herec na jevišti potřebuje k dobrému hraní své role znát scénář, tak podle podobných scénářů lidé jednají, aby dosáhli svých cílů. Tyto cíle samozřejmě mohou být i sexuální povahy a tak, s ohledem na potenciálně sexuální situace poskytují scénáře návody a způsoby, jak se sexuálně chovat a reagovat na sexuální podněty. Můžeme o nich uvažovat jako o sociálních činitelích, kteří nám říkají, co je ve společnosti normální a také, jak se máme chovat a cítit v rozličných situacích. V nezastavujícím se procesu jsou vytvářeny členy kultury, kteří tyto scénáře již adoptovali, masovými médii, strukturou společnosti a jejími institucemi (Wiederman 2005, s. 495-496).

Dle samotných autorů teorie scénářů a Naomi B. McCormic předchází uskutečnění jakéhokoli chování průchod scénáři na třech úrovních. *Kulturní scénáře* existují na úrovni kolektivního života. Všechny instituce a institucionalizované situace můžeme vidět jako systém znaků a symbolů, skrze které jsou určeny požadavky a způsoby provádění všech rolí. Specifikují, s kým a jak má být sex uskutečněn, tedy udávají vhodné objekty, cíle a vlastnosti chování, a to v závislosti na určitém čase, místě a podmínkách. Možnost chybějící souvislosti mezi abstraktním scénářem a konkrétní situací se musí vyřešit pomocí *interpersonálního scénáře*. Ten zastupuje proces, kdy se člověk jako herec transformuje do pozice scénáristy. V takovém případě mění scénáře podle okolností. Tuto schopnost jsme si osvojili během socializace a získáváním zkušeností. Je to vlastně interpretace kulturních scénářů pro naše sexuální akty, autorova odpověď vnějšímu světu. *Intrapsychické scénáře* se stávají důležitými, když se naše vnitřní touhy a požadavky mají stát realitou skutečného světa. Jsou to sociální konstrukce touhy a fantazie, které operují na nejnižší kognitivní úrovni genderových rolí (Simon a Gagnon, 1984, s. 53-54 ; McCormic 2010, s. 91). Na úrovni jedince scénáře redukovávají neklid, protože redukovávají to, co je nejisté. Jsou jakýmsi návodem a specifikují vhodné objekty, zájmy a žádoucí vlastnosti sexuálních interakcí (Wiederman 2005, s. 496-497). Fafejta píše, že interakce musí být ale předvídatelná a do jisté míry rutinní, aby vedla k požadovanému výsledku (2014, s. 164). Scénáře tedy dávají

odpovědi na to, jak se mám chovat já a jak se má chovat partner. Wiederman dále uvádí, že budou-li partneři tyto (navzájem se doplňující) scénáře dodržovat, neměly by nastat žádné komplikace. I přes malou potřebu explicitní komunikace totiž sdílí podobné pohledy, významy a motivy, a víceméně vědí, co od druhého čekat, přestože si scénáře tvoří podle vlastních zkušeností a zážitků. Přestože existují elementy, které jsou společné většině členů kultury, scénáře každého z nich se různě liší a stejně tak se od majoritních modelů liší i ty subkulturní (srov. Wiederman 2005, s. 497). Sexuální herec nesmí pouze správně rozeznat samotné chování druhých, ale i jejich pocity, které jsou s tímto chováním spojené. Otázkami jako: „*Určitě to chceš? Líbilo se ti to?*“, poznáváme intrapsychické scénáře druhých (Simon a Gagnon 1984, s. 55).

Teorie scénářů odmítá myšlenku, že sexualita reprezentuje speciální, skoro až unikátní část naší motivace. Sex a sexualita nejsou považovány za zafixované aspekty lidského chování. Objeví se, až když jsou tak definovány kolektivním životem (Simon a Gagnon 1984, s. 54). Scénáře nám také ukazují, že lidé jednají i nesexuálně kvůli výsledným sexuálním důvodům, ale také, že sexuální chování nemusí být sexem vůbec motivováno. Vždy záleží na perspektivě toho, kdo situaci definuje. Uvádí příklad, že pro policistu je žhář s erekcí prostě zločinec, ale pro psychiatra adept pro pohovku (Gagnon 1999, s. 119).

1.3 Rozdíly v sexualitě mužů a žen

Muži jsou z Marsu a ženy z Venuše. Utváření odlišnosti mezi muži a ženami je velmi patrný jev ve společnosti, snad ten nejzřetelnější. To, jak se má chovat správná žena a správný muž, jak se mají oblékat, jakou mají mít postavu a podobně. Nebude tedy překvapením, že vymezení rozdílů mezi muži a ženami najdeme i v jejich sexualitě.

Jak nebo proč se muži a ženy liší ve svém sexuálním chování, můžeme opět vysvětlit pomocí neměnných biologických a evolučních přístupů na straně jedné, či socializací, kulturou a výchovou na straně druhé (Wiederman 2005, s. 496). Jak uvádí Weeks, při rozlišování mužské a

ženské sexuality vyčnívá jeden přístup nad ostatní, totiž, že existuje mužská a ženská přirozenost a tyto jsou absolutně rozdílné. Biologické odůvodnění se odvíjí takřkajíc „od zdroje“ a hlavní bod vidí v rozdílném charakteru vajíček a varlat. Na základě mužské nevyčerpatelné produkce spermií se usuzuje, že bude tato kvantita i patřičně využita. Evoluce tak předurčuje muže k rozsévání semene, které zajistí reprodukční úspěch lidstva a tedy ho „nutí“ k promiskuitě. Ženy, disponující jen omezeným počtem vajíček, si musí využití svého potenciálu šetřit, díky čemuž tíhnou k monogamii (Weeks 1991, s. 49).

Ne-biologický pohled využívá teorii sexuálních scénářů. Jak píše Wiederman, ve výsledku jsou zvýhodněni chlapci/muži, kteří vlastní snadno pozorovatelné a uchopitelné genitálie. Od mala jsou vedeni, jak se svým „nástrojem“ zacházet při hygienické očištění či močení. Při takových činnostech mimo jiné brzy zjistí, že jsou jim dotyky na genitálu libé. Mladá dívka na druhé straně není k manipulaci s klitorisem vedena vůbec a kontakt s jejími intimními partiemi se omezuje na opatrné „utření se“ po urinaci, aby se předešlo případné infekci. Ve spojení s obtížnou vizuální kontrolou se v ní utváří obraz o nečistém charakteru jejích genitálií. Chlapec na první pohled vidí, že jeho penis není nikterak odlišný od zbytku těla. Kromě odpovědi na otázku, proč začínají chlapci masturbovat dříve než dívky, se rýsuje i podoba genderových rolí, které jsou s pohlavím spojena. Ženy jsou vedeny k dobrému chování, sebekontrolě, uvědomění si možnosti otěhotnění a jejich sexuální výchova má podtext nebezpečí a rizika. Maskulinní role je orientována na nezávislost, asertivitu a průzkum, a sexuální scénář muže pohlíží na sexuální stimulaci jednoduše jako na vlastní fyzické potěšení, což umožňuje jakýsi odstup od vztahu s partnerem (Wiederman 2005, s. 497). Sexuální scénář ženy je díky menší zkušenosti s masturbací, potenciálně nebezpečné sexuální aktivitě a zaměření na opatrnost, orientován na vztah. Díky těmto faktorům žena v heterosexuálních vztazích často vystupuje jako „strážkyně sexu“. Muži při překonávání této bariéry navíc posilují faktor maskulinity – dosahování cílů, ale v tomto zdolávání se skrývá i větší sexuální aktivita, jež je mužům

připisována. Dalo by se říci, že čím se žena styku více brání, tím je podoba muže, jako posedlého sexem a ženy, jako sexuálně chladné, věrnější (Wiederman 2005, s. 498).

2 Vývoj pohledů na sex a sexualitu

2.1 Osvícenství

Weiss uvádí, že jedním z hlavních diskursů, které se zabývaly sexualitou, je *křesťanská tradice posílená viktoriánskou morálkou*, která přetrvává až do současnosti. Sexualita je rozvinutím židovsko-křesťanské tradice, je ohraničena domovem a manželstvím, a má instrumentální hodnotu. Ta se ukazuje v hlavní funkci sexuality, kterou je reprodukce. Otázka sexuality je silně normována a plná zákazů. Projevy nenormálnosti podléhají sankcím, jsou vypuzovány, případně ignorovány. Jednání, které je takto nebezpečné, se uchopuje pomocí konceptu tabu a hříchu (Bianchi 2011, s. 132). Až do konce 18. století vládly sexuálním praktikám tři kodexy: kanonické právo, křesťanská pastorec a občanský zákoník. Tyto rozlišovaly praktiky na dovolené a zakázané, ale pouze ve smyslu manželské povinnosti plodit (Foucault 1999, s. 46). Tradiční křesťanské koncepty sexuálního chování lpí na předpokladu lidské přirozenosti, která je neměnná, předem daná a především ospravedlnitelná pouze reprodukcí a láskou. Ti, kteří tyto zásady dodržují, přijdou ke spasení, zatímco hříšníky stihne osud jiný (Weeks 1991, s. 57). Proč u křesťanství takové zásady vznikly? Byly převzaty od Řeků a Římanů, kteří zastávali názor, že nadmíra sexuální aktivity má negativní účinky, způsobuje nekontrolovatelnost a ústí ve fyzické a duševní zoastávání. Monogamie, věrnost a sexuální zdrženlivost byly od druhého století pokládány za stále více potřebné a vhodné. Ve své slavné analogii Plinius starší (23 – 79 n. l.) obdivuje slony, kteří se páří pouze pětkrát do dvou let a dokonce pouze s jedním partnerem, ale především neznají nevěru (Hawkes 1996, s. 11). Podle Kubíka s sebou pád římské říše strhl také Evropu, která upadla na dlouhá staletí do doby erotického temna, které se vyznačovalo náboženskými normami, morálními zásadami a asketickým odříkáním pohlavního života (Kubík 2010, s. 172).

Nicméně musíme dodat, že myšlenka monogamie je pro lidský druh spíše vytvořená a udržovaná než automatická. Náš model monogamního manželství je dle Weisse spíše výjimečný, protože 87 % lidských

společensví praktikuje polygamií. UŒ samotná existence zákonů, které monogamií chrání, svědčí o její nepřirozenosti – pokud by přirozená byla, žádné zákony by nebyly potřeba (srov. Weiss 2011b, s. 120). I když prameny sahají dále, první doložená povinná monogamie v Evropě se datuje do roku 1000, kdy byla zavedena jen na zkoušku (na dobu 1000 let) a to z důvodu obav z pogromů a s odůvodněním, že se lépe prchá v páru, než ve skupině. Toto mělo tedy platit jen do roku 2000, a jen pro středoevropské Židy, ale došlo k opětovnému prodloužení o dalších 1000 let. Manželství spojené s věrností (a předepsané pro všechny), bylo pro křesťany uzákoněno až roku 1563 na Tridentském koncilu. Nevěra mužů je známá, ale i ženy v polovině případů manželství podvádí. Věrnost jako zákon byla zavedena z obavy, že dítě nebude manžela, ale jiného muže (Weiss 2011b, s. 122). Církev přijala a hlásala myšlenku, že manželé by se svými manželkami neměli souložit nezdrženlivě. Pokud byla jediným uznávaným účelem sexu reprodukce, byl mimomanželský styk jednoznačně formou potěšení a odsouval se do oblasti hříchů (Weeks 1991, s. 32).

UŒ i pro Tomáše Akvinského (1225-1274) byl každý akt, který se neprováděl v misionářské poloze hříchem nebo neracionálním uspokojením. Orální sex, sodomie, prostituce a jakýkoli jiný způsob sexu, který vyvracel jediný možný manželský způsob, byl podezřelý. Každá aktivita, která se neprováděla pod záminkou plození, byla cizoložstvím (Shepard 2004, s. 365). Sebezapření se stalo základem pro celibát, jako nejčistší formu lidského bytí. Univerzální věrnost tomuto názoru však nebyla konzistentní s přežitím lidstva. Kompromisem bylo silné vyzdvižení sexuální zdrženlivosti, kdy touha po potěšení byla nahrazena touhou po reprodukci. Zaměření na reprodukci automaticky posilovalo monogamií a heterosexuálnítu. Pokud byly všechny sexuální akty brány pozitivně pouze z hlediska jejich výsledku, pak ty bez výsledku byly záměrným plýtváním (Hawkes 1996, s. 12-13).

Určitá změna nastala v době osvícenství. Učenci utvořené představy o sexu v 18. století vyzvaly, ale na druhou stranu i podpořily zažité

ortodoxy. Stavěly se proti negativně nabytým asociacím mezi hříchem a sexem pro potěšení. Sexuální rozkoš byla vyzdvížena, což znamenalo jasný posun od křesťanských ideálů a spojení sexu se zvířecostí (Hawkes 1996, s. 33). Došlo tak, dle Porter a Hall (1995) v knize Hawkese, k úspěšnému uvolnění křesťanských předsudků a obav ohledně sexuality, ale zapálení pro vyjadřování sexuální rozkoše bylo utlumeno rozvíjejícím se důrazem na psychické nebezpečí sexuálních excesů a propagování manželského a prokreativního sexu. V lékařské i laické literatuře byly hranice akceptovatelného sexuálního jednání ve vztahu k tomu, co bylo považováno za přirozené nebo zdravé (Hawkes 1996, s. 36).

V 17. století byly sice tři typy těla – muž, žena, hermafrodit, ale jen dva gendery – mužský a ženský. O století později se situace změnila a tělesné znaky ztratily svou hlavní určovací roli. Tu nyní přejal gender jedince – mohli jsme najít muže, ženu a sodomitu, umístěné do mužského anebo ženského těla. Sodomit, který se projevoval i homosexuálním chováním, měl projevovat své tužby a hrál svoji roli v důsledku zkažené výchovy a ne kvůli tělesným znakům (srov. Trumbach 2003, s. 18). Hawkes tuto myšlenku rozvádí, když píše, že v 18. století začal být akt sodomie spojován se sexuálním typem, osobností a takovýto akt se, podobně jako v raných biblických textech, negativně spojoval s projevy bestiality, zvířecostí (Hawkes 1996, s. 38-39). Sexuální akty mezi muži a ženami byly přirozené, legitimní a správné, pokud se odehrávaly za účelem prokreace. Sex mezi muži se marginalizoval a byl označován jako „proti přirozenosti/přírodě“. Tuto přirozenost však musíme chápat spíše jako za hranicemi společensky akceptovatelné maskulinity, než za doslovný čin *contra naturam*. Zatímco sodomie před rokem 1700 nebyla považována za legitimní, nacházela se stále uvnitř hranic maskulinního sexuálního jednání, ačkoli již poněkud extrémní formy. Od tohoto roku se hranice změnily, ani ne kvůli právu, ale spíše kvůli názorům veřejnosti – tato změna indikovala proces, kdy se soukromé sexuální chování jedince stalo více spojené s představami společnosti (Hawkes 1996, s. 39).

2.2 Nástup buržoazie

Osvícenské snahy však nedovedly svůj úmysl prosazení jednotné morálky, kterou by se řídili všichni lidé bez rozdílu, do zdárného konce. V 18. století sice existovala spousta zákonů proti sexuálním excesům a neřestem, ale horní vrstva se jimi řídit nemusela (Morus 1992, s. 159). Na začátku následujícího století, ačkoli v menšině, si dokázala buržoazie polepšit v mocenském žebříčku o tolik, o kolik zaostávala ve svém počtu (Hawkes 1996, s. 40). Samotná myšlenka sexuality je totiž buržoazní. Vytvořila ji pro potřebu sebe-definice jako třídy proti dekadentní aristokracii na jedné straně a početně nesmrtelným třídám nižším na straně druhé (Weeks 1991, s. 37).

Tato střední třída však postrádala jednotu, neboť se uvnitř lišila životním způsobem, příjmy, původem i vírou. To, co ji drželo pohromadě, tedy nebyly její jednotné představy nebo stejné zázemí jedinců, ale jejich sdílená pozice nárazníku mezi pracující třídou a vládoucí aristokracií. Centrální umístění jí poskytovalo výhodu pro uskutečnění „plánu století“ – jednotné ideologie, která by reprezentovala sdílené pojmy morálky a respektu (Hawkes 1996, s. 41-42). Buržoazie vytvořila kolonizující systém přesvědčení, kterým přetvářela občanský řád ke svému obrazu. Respektované standardy rodiny a domácího života, rostoucí vymezení mezi mužskými a ženskými rolemi, zvětšující se rozdíl mezi soukromým a veřejným životem, spolu se systémem morální a hygienické kontroly zaměřené na nemanželskou neheterosexuální aktivitu se staly normou, pomocí které se měřilo veškeré lidské chování (Weeks 1991, s. 37). To samozřejmě neznamená, že veškeré nebo alespoň většina chování se těmito normám podřizovala. Ani stát jako takový ihned nepodnikl různé, jednotné kroky k institucionalizaci této akceptovatelné formy chování. Především sexuální život pracující třídy zůstal vůči morálce střední vrstvy značně rezistentní (Weeks 2000, s. 135).

Dle Hawkese se o sexualitě nižších tříd hovořilo s pejorativním nádechem zvířecosti, nicméně jejich skutečné sexuální životy byly vcelku

neznámým teritoriem. Lépe na tom nebyla ani aristokracie, jejíž sexuální výstřelky podporovaly vyzdvižení morálky a sebekontroly jejich budoucích nástupců (Hawkes 1996, s. 43). Dále uvádí, že sexualita nižší třídy nemohla zůstat taková, jaká dosud byla a její morální a kulturní reformace, pod záštitou promovaného buržoazního vzoru, byla nutná. Nespoutaná a hlavně neznámá sexualita totiž byla obavou sama o sobě. Společenské následky neshody hodnot početně dominující pracující třídy s hodnotami třídy střední vyústily v agresivní diskurs sexuální morálky, v níž se staly ústředními a vhodně se doplňujícími tématy správných dobrých mravů a zdraví (Hawkes 1996, s. 44).

Dle Foucaulta se objevuje politický podnět mluvit o sexu. Nikoli obecně, ale ve formách analýzy, matematizace a klasifikace. Morální stránka sexu je sice důležitá, ale odsouvá se bokem, aby uvolnila místo racionalizaci sexu. O sexu se musí mluvit veřejně, co možná nejvíce, aby se dostal všem do povědomí. Moralistické hledisko, které by vše sexuální kritizovalo, zakazovalo nebo tolerovalo, se mění na potřebu užitečnosti sexu pro blaho všech, směrem k jeho optimálnímu fungování. Nejde o kontrolu v pravém slova smyslu, ale o regulaci pro dobrou věc. Sex se přesouvá z oblasti soukromé do veřejné moci. Není záležitostí jedince nebo páru, ale každý akt ovlivňuje společnost jako celek, člověk se stává demografickou jednotkou populace (Foucault 1999, s. 31-32). Jak o tomto období mluví Murín (Murín 1999, s. 154): *„Bylo to ono mysteriózní devatenácté století, které svou pokryteckou morálkou přispělo k nahromadění enormní energie pudů, jež ve století následujícím explodovala v sexuální revoluci.“*

Dle Weekse byly objevující se koncepty identity spjaty s doporučením vhodného sexualizovaného chování. Příkazy 19. století zahrnovaly vyhýbání se masturbaci, homosexualitě nebo jiným skrytým a tajným sexuálními prohřeškům, kterými se mohli provinít především muži, neboť správná žena byla ztělesněním mateřství a čistoty v rámci rasy. Spojení třídy, rasy, genderu a sexuality dalo vytvoření silné směsi, která uzamkla normalitu a sexualitu do pevné hierarchie (Weeks 2003, s. 124).

Jak píše Morus, sexuální zvrhlíci byli takřka všude a objevit jednoho znamenalo najít celou hromadu. Tento náhlý příliv „nenormálních“ individuí měl ale původ více ve fantazii „lovců“, než ve skutečném světě, protože podezřelým se stal každý, kdo projevil ve svém sexuálním chování alespoň minimální odchylku od normy (Morus 1992, s. 226).

2.3 Zrod sexuální vědy

Pokračující sekularizace sexuálních témat, tedy jejich oddělení od hodnot náboženských, se podle Weekse projevovala i pod záštitou vědeckosti, převážně v lékařských profesích. Iniciativa pro posuzování sexuality se přesouvala ze služebníků církve na agenty sociální a mentální hygieny. Věda se zavazovala k vysvětlení a legitimaci sexuálního chování (Weeks 2000, s. 166).

Dle Hawkese „sexuologové“ v 18. století pracovali tak, že prorokovali sexuální hrůzu. Zde si můžeme všimnout rozdílu oproti nadcházejícímu období. Tělo, které bylo obdařeno myslí v 18. století, bylo veškeré smyslové kvality zbaveno o sto let později. Výsledkem bylo tělo ve smyslu stroje, který se musí řídit, udržovat, kontrolovat a chránit proti spárům „vnitřní bestie“. Vývoj vědy o sexu byl silně spjat se strachem z epidemických chorob – cholery, tyfu, tuberkulózy, syfilidy (Hawkes 1996, s. 53). Bruno Bettelheim (1980), kterého uvádí Stafford, se k této tématice dle mého vhodně vyjádřil, když napsal (cit. in Stafford 1996, s. 63): *„Viktoriánský názor, že sex je ošklivá záležitost, nelze plně pochopit bez odkazu na pohlavní choroby. Tyto nemoci jsou tak ošklivé a odstrašující, že hnus, který vzbuzují, ovlivnil zpětně názor na akt, kterým se přenášejí.“* Hawkes dále píše, že ideály morálky byly proměnlivé, a to v závislosti na cílové skupině. Jiné byly pro chudé pracující měšťanstvo a jiné pro buržoazii. Negativní konstrukce sexuality byly posíleny znaky nezdravého a nemorálního jednání, vlastně s podmínkami chudé vrstvy. Lékaři začali mluvit jazykem buržoazie, aby také vymezili sebe a své hodnoty od dekadentní aristokracie na straně jedné a bestiálními chudými na straně druhé. Výsledkem tak nebyly jen negativní konstrukce sexuality se

zaměřením spíše na nebezpečí než výhody, ale také na smrtelné následky sexuálního požitkářství a smyslné dráždivosti (Hawkes 1996, s. 53).

Foucault pojmenovává dva způsoby produkování pravdy o sexu. *Ars erotica* si klade za cíl jedince učít umění provozování sexu (Foucault 1999, s. 68-73). Můžeme ji nalézt například v Kamasutře, ve které je milostný akt uměním dosažení plného prožitku ze sexu, na kterém partneři aktivně participují (Morus, 1992, s. 29). Učitel provází a radí, konzultuje a snaží se, aby žák objevoval a poznával. Dle Foucaulta stojí *Scientia sexualis*, která je vlastní západním společností, na opačném břehu řeky sexuální pravdy. Za cíl si vytyčila vzdělávat jedince pro vědění o sexu. Učitel předkládá a zkouší, vyžaduje doznání a jeho hlavním záměrem je, aby si žák látku zapamatoval a neměl potřebu vlastního poznání, které je dovoleno pouze „povolaným“ vědcům (Foucault 1999, s. 68-73). Dle Stafforda bylo již středověké křesťanství vybaveno mocnou zbraní – zpovědí. Hříšník měl knězi říci vše, dokonce i nejmenší detaily o četnosti, způsobu provedení a citovém prožitku ze sexu (Stafford 1996, s. 28). Foucault toto zpovídání, které bylo převzato odborníky vědy a změnilo se v doznání, považuje za velmi důležité, protože právě detaily jsou pro objevení pravdy v diskursu vědy nejpodstatnější (Foucault 1999, s. 69-75). Vedou k produkci norem, které se stávají obsahem „učení“, a jejich nerespektování se stává patologickým či perverzním a musí být zjednána náprava ve formě léčby nebo trestu (Fafejta 2004, s. 115-116). Člověk byl k výpovědím podněčován a zároveň měl povinnost říci vše a mohl být dotázán na cokoli. Přírozeností zhoubného sexu je totiž schopnost unikat, být jedinci samotnému skrytý a pouze specialista dokáže skutečnou pravdu poznat a v případě nutnosti zakročit (Foucault 1999, s. 77-80).

Hlavní charakteristikou vědy o sexu bylo, že ze sexu učinila objekt zkoumání. Transformace sexu do objektu výzkumu mělo několik důsledků, mezi něž patřily i způsoby, jakými bylo vyjadřováno znepokojení o sexu. Projevy chování byly daleko lépe pozorovatelné, měřitelné a klasifikovatelné, než pocity a touhy, vytvořil se nový „držitel znalostí“ –

vědec sexu, který měl pracovat bez subjektivního a morálního ovlivnění výzkumu (Hawkes 1996, s. 50). Nicméně v této vědní disciplíně 19. století přetrvávaly obavy o fyzické a morální důsledky sexu, celibátu a masturbace více, než čistá objektivní věda (Hawkes 1996, s. 56). Weeks ale upozorňuje, že morální hledisko musíme v tomto případě chápat jako rozdělení zdravého a nezdravého, přirozeného a nepřirozeného (Weeks 1991, s. 58). Dle Uzla a Hesse má ale lidská sexualita rozměr jak medicínský a morální, tak i společenský a psychologický, což ji ve výsledku činí velmi různorodou a jakékoli dělení na „zdravé a nezdravé“ by nutně ústilo v diskriminaci určitých jedinců (Uzel a Hess 1998, s. 17-18), ke které skutečně docházelo.

Přírodní předpoklady byly založeny na převažující síle mužského sexuálního pudu, podřízeného a reaktivního charakteru ženské sexuality a biologicky daného oddělení heterosexuality a homosexuality. Vědci hledali biologické základy sexuálních variací, které s vysokým zapálením podléhaly kategorizaci. Zrodilo se taxonomické rozdělení bisexuality a fetišismu, sadismu a masochismu, transvestismu, perverze a mnoha jiných. Cílem bylo stanovit sexuální charakteristiky, existující od počátku věků, jako přirozené rozdělení a výsledkem tohoto procesu byla obrovská šíře znalostí o sexualitě. Mnoho badatelů se v tomto směru vidělo za pokračovatele osvícenství, kteří přináší znalosti k porozumění lidského sexuálního chování (Weeks, Holland a Waites 2003, s. 2). Jak píše Simon, sexuologie byla zrozena z moderní tradice, ve které šla modernizace sexu ruku v ruce s jeho naturalizací. Sexuální bylo podřízeno perspektivě přírodních věd, které nutně potřebovaly vytvořit taxonomie, struktury a mechanismy, aby mohly produkovat co nejkvalitnější výsledky (Simon 2003, s. 22). Foucault tvrdí, že od 18. století můžeme odlišit různé strategické celky, které se utvářely pozvolna a vzhledem k sexu rozvinuly specifické dispozitivity vědění a moci. Na jejich konci se vynořily čtyři modely, čtyři terče vědeckého úsilí. Byli jimi hysterická žena, masturbující dítě, malthusiánský pár a perverzní dospělý (Foucault 1999, s. 122-123).

2.4 Normální a nenormální

Uzel a Hess uvádějí, že v projevech lidské sexuality existuje taková různorodost zájmů, kterou nevidíme v žádné jiné oblasti lidského života (Uzel a Hess 1998, s. 13-14). Normalita v tomto okruhu podléhá historickým změnám a dá se posuzovat z pohledu přírodních zákonů, mravů a právního řádu, které se ale také liší v závislosti na době, regionu, religiozitě a postoji zákonodárců. Posun v hodnocení normality navíc patří k vývoji společnosti, která by jinak setrvala ve stagnaci a rigiditě (Uzel 2011a, s. 126-127).

Jak tato situace vypadala v 19. století? Z monogamního páru se stává norma, která již diskusi nepotřebuje, protože je automatická a soběstačná. Oči pravdy se nyní upírají na sexualitu dětí, bláznů a zločinců, jejichž chování se stává definicí protipřirozeného (Foucault 1999, s. 48). Simon dodává, že pozitivistické praktiky se snažily formulovat standardizované koncepty, které se zakládaly na neměnnosti jevů. Lidské jednání bylo vytrháváno z kontextu místa a času, což jen podporovalo rozkvět množství populárních „-filií“. Proces značkování automaticky produkuje „tyrání normálu“ ve smyslu normálního devianta či normálního perverta, kdy tato jejich normálnost značí homogenní charakter jejich chování (Simon 1999, s. 128). Foucault píše, že ve strategiích moci nejde o boj proti sexualitě, ale spíše o její produkci (Foucault 1999, 123-124). Čím více diskursů o sexualitě vytvoříme, tím více jejich variací objevíme, a tím bude naše poznání kvalitnější a bude lépe sloužit všem lidem (Foucault 1999, s. 42).

V Hawkesovi se dočteme, že zaměření se na sexuální praktiky vytvořilo periferie kolem sílicího centra heterosexuality. Tyto oddělené sféry byly obydleny postavami, které představovaly sexuální ideály místa svého pobytu. Tak jsme mohli potkat s nadsázkou bezproblémový monogamní plodící pár, nevinné dítě a neposkvrněnou ženu na jedné straně, zatímco *terra periculosa* byla obydlena všemi, kteří vyžadovali sexuální regulaci – prostitutkami, předčasně sexuálními dětmi, perverty a sexuálně neurčitými, kteří představovali překážky pro čím dál jasnější hranice

genderu (srov. Hawkes 1996, s. 48-49). „Normální“ sexualita byla tvořena zpětně, pomocí studia těchto periferních individuí (Foucault 1999, s. 48). Zmínka o „tvoření sexuality“ je zde zcela na místě, neboť dle Uzla a Hesse sex jako takový postrádá jakoukoli kategorii mravnosti či normálnosti, které získává až vymezením k partnerovi a celé společnosti (Uzel a Hess 1998, s. 18). Antropologové dokázali, že neexistuje žádná lidská kultura, která by sexualitu neregulovala a právě sexualita podléhá regulaci ve společnosti nejdříve (Stafford 1996, s. 7).

Jak tvrdí Plummer (1984) dle Weekse, každá kultura si vytváří restriktce kdo a restriktce jak. Jedny se zabývají genderem partnerů, věkem, rasou, třídou, další zase jak máme zacházet s našimi orgány a do jakých otvorů a jakým způsobem je máme dát. Abstraktní normy udávají dovolení, zákazy, limity a možnosti našeho sexuálního života (Weeks 1991, s. 26-27). William Davenport takový soubor symbolů, činností, gest a jiných, který slouží k pojmenování erotických významů, nazývá sexuální kodexem (Vrhel 2002, s. 37). Ve společnosti vzniká pyramidový model sexuální hierarchie, který postupuje dolů, směrem od přirozené korektnosti sexuálního styku, až na spodinu perverzí (Weeks 1991, s. 13-14). Jazyk perverzního měl vždy morální akcent, který odděloval, co je správné a špatné a nesl s sebou silné obvinění (Weeks 1991, s. 69). Proces probíhající od 18. století Foucault nazývá *psychiatrizačí perverzních slastí*, kdy klinická analýza všech forem anomálií, do kterých se může sexuální pud rozvinout, ho nejen vyzdvihla, ale dala mu normalizační a patologickou roli. Sexuální pud určuje veškeré lidské jednání a pro jeho nenormální projevy se musí podrobit nápravě (Foucault 1999, s. 123). Ve stejné době se také panovnická moc, která měla absolutní právo nad životem a smrtí jedince, mění na bio-moc, která si klade za cíl o jedince pečovat. Při výkonu své moci nevyužívá práva a zákonů, ale norem (Foucault 1999, s. 162 -167). Sexualita se tak stala důležitým společenským, politickým a samozřejmě morálním tématem, které povolovalo zásahy administrativy, zdravotnictví a dalších aparátů kontroly s vidinou dosažení absolutní morální uniformity (Weeks 1991, s. 35).

Uzel a Hess uvádějí, že dnešní vnímání normality je typické především individuálním rozměrem, totiž, že jedinec sám sobě určuje, kde se budou nacházet hranice jeho sexuální normy. Normálním sexuálním jednáním je jakékoli, které uspokojuje jedince, jeho partnera a nepůsobí duševní nebo fyzickou újmu. Občany, kteří by „nenormání“ jednání odsuzovali a nazývali veřejným pohoršením, nazývají autoři potomky starých puritánů (Uzel a Hess 1998, s. 18).

2.4.1 Dominantní a zatracená

V 19. století se příliš nehovořilo o dalším komponentu viktoriánské morálky, který byl ale již od středověku známkou zdravé a racionální sexuality – privilegium heterosexuality (Hawkes 1996, s. 45). Toto privilegium bylo muži utvářené a ambivalentně k feminitě definované. Je evidentní, že veškerá marginalizace neprokrativního sexu se zaměřovala na mužské a daleko méně na ženské (homo)sexuální praktiky (srov. Hawkes 1996, s. 36; 45). Connel píše, že o maskulinitě a feminitě jako genderových kategoriích můžeme hovořit asi od 18. století, kdy je maskulinita produkována jako základní kulturní forma, ve které lze pozorovat i její hegemonický záměr (Connel 2003, s. 50), který byl brán jako automatický. Presociální charakter maskulinity byl vysvětlován její přirozenou (i přírodní) silou, která má svou podstatu v biologii (Connel 2003, s. 47).

Weeks uvádí názor, že výše zmíněný předpoklad, který podporuje existenci přirozené mužské dominance, byl podporován, a stále ještě je, biologickým determinismem. Podle něj (determinismu) to, že existuje samčí dominance u baboonů, lvů a kachen znamená, že existuje i u lidí. Taková literatura přetéká výrazy jako „udržování harémů“, „prostitute kolibříků“ nebo „skupinové znásilnění kachen“, a že muži mají přirozenou větší sexuální aktivitu než ženy. Tomu ale sám oponuje a tvrdí, že stejně tak mohou být takové harémy (kdy se lvice sdružují pospolu) nazývány „mysl povzbuzující (consciousness-raising) ženské spolky“, a že některé ženy mohou být více sexuálně aktivní než někteří muži (Weeks 1991, s. 50-51).

Hegemonická forma sexuality je otázka vztahů kulturní dominance a ne počtu osob (Connel 2003, s. 51). Dle Dunne je společenský charakter sexuality viditelný také v tom, že naše sexuální a emocionální citění je limitováno společenskými, ideologickými a materiálními silami, ve kterých jsou heterosexuality a heterosexuální vztahy prezentovány jako ty jediné přirozené, zdravé, univerzálně společensky a morálně akceptovatelné vyjádření dospělé sexuality (Dunne 2003, s. 60).

Právo, medicína i názory veřejnosti jsou často protichůdné a vyznačují se proměnlivostí v čase, jak uvádí Weeks. Před 18. stoletím byla ženská sexualita považována za nenasytnou a vše pohlcující. V 19. století byl naopak usilovný zájem informovat populaci, že ženská sexualita mezi normálními ženami prostě neexistuje (Weeks 1991, s. 38). V prostředí, které bylo prosyceno kategorizací a hledáním deviantů, se tomuto procesu nevyhnuly ani ženy, či přesněji, netradiční znaky projevení feminity (Hawkes 1996 s. 46). Protože aktivní žena byla „zmužnilá“ a tedy nenormální, byla normálnost definována jako podřízení se muži, který v ženě její sexualitu teprve objeví. Foucault nazývá proces, jímž bylo ženské tělo analyzováno, klasifikováno a deklasifikováno jako zcela naplněné sexualitou, *hysterizací ženského těla*. Toto mu propůjčilo permanentně patologický status, který se spojoval s medicínskou praxí, společností, rodinou a životem dítěte (Foucault 1999, s. 122). Takové vnímání ženské sexuality spolu s její reprodukční funkcí bylo nejen kritickým momentem v dotváření genderových vztahů, ale stalo se důležitým tématem sociálních a politických diskusí (Weeks 2000, s. 134).

Jedním z nich byla prostituce, která byla dle Hawkese ztělesněním společenského zla. Mluvílo se o ní na veřejnosti, v žurnalistice, lékařských zprávách i evangelických organizacích, s jasně daným cílem: zachránit padlé ženy. Velkou snahou viktoriánské morálky bylo úspěšně pozvednout ženskou sexualitu jako ideální čistotu a sexuální nevinnost. Na druhé straně vznikala i odvrácená stránka ženy „děvky“, která kontrastovala s ideálem

„madony“. Toto dělení podporovalo patriarchální základnu nové řídicí třídy (Hawkes 1996, s. 42).

Třeba Tomáš Akvinský si společnost bez prostituce, kterou nazýval „stokou“, neuměl představit. Parrinder dle Stafforda (Parrinder 1980 in Stafford 1996, s. 25) o tomto píše: „*Odstraňte stoku a palác bude zaplaven nečistotou. Odstraňte ze světa prostitutky a zaplavíte ho sodomii.*“ Murín se zmiňuje, že veškeré snahy o vymýcení prostituce, například zrušením nevěstinců, ústily do enormního růstu pouliční prostituce, která je v důsledku nebezpečnější, zejména kvůli šíření pohlavních chorob (Murín 1999, s. 126-129). Tak to uvádí i Weeks, a doplňuje, že sexuálně deviantní ženy se příliš nevyskytovaly, pokud se nejednalo o výše uvedené prostitutky nebo ženy s lesbickými ambicemi, jež byly vnímány jako deriváty muže (srov. Weeks 1991, s. 74). Tímto přebytkem maskulinity byl pro vědce té doby vyřešen tvrdý oříšek, který právě lesbické chování představovalo. Docházelo totiž k ženské sexuální aktivitě, v níž nefiguroval muž (Hawkes 1996, s. 37).

K demonstraci pohledu na ženy si dovolím uvést ukázky z dobové literatury, věnující se ženské sexualitě, smyslu pohlavních orgánů, početí, porodu a ženského sexuálního vzrušení, kterou sepsal v roce 1857 Acton, tak, jak je uvádí ve své knize Hawkes:

„Pokud vdaná žena otěhotní každý druhý rok, tak během devíti měsíců, které po početí následují, nepociťuje žádné velké sexuální vzrušení. Výsledkem je, že sexuální touha je zmenšená a akt soulože se objevuje jen velmi zřídka. A opět, zatímco ženy kojí, je zde takový vitální nátlak na orgány, aby tvořily mléko, že všechna sexuální touha je ztracená.“ (Acton, cit. in Marcus 1966, cit. in Hawkes, 1996, s. 54).

„Měl bych říct, že většina žen (štěstí pro ně) není zatížena žádným sexuálním citěním. Co jsou muži od přírody, jsou ženy pouze výjimečně. Připouštím, že se vyskytují rozvody kvůli tomu, že je sexuální touha žen větší než mužská... Připouštím, samozřejmě, že existuje sexuální vzrušení, které

přerůstá v nymfomanii, formu nemoci, kterou ti, jenž navštěvují blázince musí dobře znát: ale tyto smutné výjimky ukazují, že ženská sexualita existuje, ale je většinou skrytá a i když se probudí (což se někdy vůbec nestane) je velmi umírněná vzhledem k mužské“ (Acton, cit. in Marcus 1966, cit. in Hawkes, 1996, s. 55).

Vidíme, že součástí historie sexuality je fakt, že byla ženám velmi zřídka přisuzována sexuální role na základě jejich vlastního zájmu o sexuální potěšení, což bylo a stále může být postrachem mnoha mužů a žen. Ještě Freud uváděl, s jakou lehkostí ženy propadaly variacím perverzí po tom, co byly úspěšně vystaveny potenciální sexuální rozkoši (Simon a Gagnon 1984, s. 55). Ženy byly jednoduše zatraceny, ať již svou sexualitu projevovaly (což byla deviace) nebo ne (znak frigidity) (srov. Hawkes 1996, s. 90).

2.4.2 Proměna sodomity

Pokud o muži prohlásíme, že je homosexuál, vyjadřujeme tím, že u něj převládá touha po jiných mužích. Takový názor však neexistoval až do konce 17. století, kdy dle Trumbacha vzniká „nové“ chápání homosexuality (Trumbach 2003, s. 16). Mnoho autorů, jako Foucault, Weeks, Katz, White, vznik homosexuality datuje až do 19. století, ale Trumbach tvrdí, že i když se termín „homosexualita“ objevuje až kolem roku 1880, kdy byla tato problematika hojně diskutována, známky „moderní“ západní homosexuality se vyskytovaly již téměř dvě stě let (Trumbach 2003, s. 20).

Weeks uvádí, že homosexuální aktivity jsou sice rozšířeny ve všech kulturách, ale samotná myšlenka je relativně nová (Weeks 1991, s. 33) a koncept homosexuála, coby specifického typu osobnosti, který se odlišuje od „normálního“ nebo chceme-li heterosexuálního, je specifický pro naši západní společnost (Weeks 2000, s. 95). Nezrodila se však ze dne na den, ale na jejím počátku byla sodomie. Tato byla dle Weekse definována antickými občanskými a kánonickými kodexy, které vyčleňovaly kategorie zakázaných aktů (Weeks 2000, s. 65), byla obklopena mnohatunovými nánosy středověké morality a označovala někoho, kdo spáchal určitý typ

nepřijatelného sexuálního aktu (Weeks 1991, s. 78). Jeho pachatel tak nebyl ničím jiným, než trestným subjektem (Weeks 2000, s. 65).

Jedinci, který měl sexuální styky s muži, byl později přiřazen určitý typ osobnosti, určitá životní historie a fyzické znaky (Weeks 1991, s. 78). Homosexuální aktivita přestala být vysvětlována jako pouhý přírodní akt, ale jako rozhodnutí této osobnosti (Weeks 1991, s. 33). Vznikl nový druh (Foucault 1999, s. 53). Již zde můžeme mluvit o identitě takového jedince a spolu s tím vyvstává důležitý okamžik, tedy, že o identitách můžeme mluvit pouze v kontextu historie, ty příroda neutváří (Weeks 2000, s. 62). Byl tak zkonstruován moderní homosexuál.

Taková konstrukce spočívá v dichotomických a hierarchických genderových kategoriích a praktikách a identita homosexuála tak dává smysl jen v podmínkách genderové polarizace (Dunne 2003, s. 60). Zpočátku byli homosexuálové pokládáni za členy zženštilé minority, neboť vykazovali znaky typicky ženského sexuálního chování – nechávali se penetrovat aktivním (mužským) subjektem sexuálního aktu (srov. Trumbach, 2003, s. 16), a postupně se v podmínkách kategorizačního procesu stali nejen odlišnými, ale perverzními, až nebezpečnými. Connel tvrdí, že tento jev nastal i díky aplikování hegemonické maskulinity, která oddělila homosexuální erotické potěšení od maskulinního a umístila jej do deviantní skupiny (Connel 2003, s. 51). Dle Altmana (1983), jak jej uvádí Hawkes, sloužila kategorizace homosexuálů zpočátku jako poukázání na minoritu, v níž každý jedinec viditelně reprezentuje zakázanou touhu. Ušetřená většina tak byla ujištěna, že homosexualita je „něco“, co se jich netýká a děje se pouze jiným lidem (Hawkes 1996, s. 141).

Podobně píše Weeks, že proces společenského označování homosexuálů jako vlastníků deviantních vlastností, poskytuje jasné rozdělení mezi chováním dovoleným a zakázaným, a zároveň tak devianty odděluje od ostatních (Weeks 2000, s. 56). Mezi jasné znaky homosexuála patřil například vysoký hlas, široké boky, neschopnost pískat a v případě žen maskulinní postava s rostoucím knírem (Weeks 1991, s. 78). Pouhá

přítomnost takových deviantních vlastností dává celému životu sexuální obsah a na veškeré chování homosexuála se může nahlížet skrze hledisko jeho sexuality (Simon a Gagnon 1967, s. 177-179). Nic z jeho existence není čisté, chráníci ho od vlastní přirozenosti. Ta se projevuje ve veškerém jeho chování, je vepsaná do každého kousku kůže a vždy se nějak projeví (Foucault 1999, s. 53).

Z lékařského pohledu byla homosexualita odlišná například od masturbace, protože ta bránila k nezvratným neřestem a nemocem otevírala, zatímco homosexualita byla za chorobu už brána (Weeks 2000, s. 24) a její původ se nacházel v pochybných předcích nebo zkaženém prostředí jedince (Weeks 2000, s. 87). Vědci a lékaři té doby nebyli objektivními vědci touhy, nezaujatými hledači pravdy a překladateli zákona přírody, jak o sobě tvrdili, ale naopak diagnostickými agenty v procesu společenského značkování. Ale v tomto procesu nebyli sami, napomáhalo jim i právo, náboženství a formální i neformální prvky sociální regulace (Weeks 2000, s. 60-61).

Dle Freuda může být homosexualita pochopena pouze ve vztahu s fungujícím psychickým aparátem jako celkem. Freud předpokládal univerzální bisexualitu, která je nám vrozena a v průběhu vývoje v dětství, při potýkání se s Oidipovým komplexem a strachem z kastrace, tvoříme svoji identitu (Weeks 1991, s. 72-73). Právě Oidipův komplex zpochybnil dle Tošnera (2008) Malinowski, protože tento není univerzální, ale kulturně podmíněný a má svůj smysl pouze v patriarchální společnosti (pokud se v kultuře věří, že dítě do matčina lůna vkládají duchové, nemá Oidipův komplex smysl). Morus uvádí, že Freudův přístup byl odlišný v tom, že spatřoval původ sexuálních poruch v jedincově mysli a nedal se nahmatat nikde na těle nebo uvnitř něj, byť by se jednalo o mozek či nervový systém. Psychiatři jeho doby však „tělesný“ názor zastávali a dále byli přesvědčeni, že pokud nejsou pohlavní orgány u jedince ještě dostatečně vyvinuty, nemohou mít žádné psychické efekty. Freud naopak hledal příčiny nervových poruch v sexuálním zážitku z dětství, kde také sexuální pud páchá největší zlo a umožňuje dětem být polymorfně perverzní – projevovat

znaky všech myslitelných perverzí (Morus 1992, s. 246-251). Slovy Weekse Freud homosexualitu nechápal jako nemoc, a tedy nepotřebovala žádný lék. Ale homosexualita se přesto v jeho očích zcela nezbavila negativního nádechu, protože je výsledkem chybného vývoje. Sice se za ni dle něj nemáme stydět, nemůžeme za ni, protože se někdy v průběhu dospívání objevila blokace zpomalující náš zdravý vývoj směrem k ideálu, který představovala heterosexualita (Weeks 1991, s. 72-73).

Že homosexualita vždy a všude existovala a v mnoha kulturách byla dokonce vysoce ceněna, vyvodil také Ellis po studiu antropologických, náboženských a historických důkazů (Weeks 2000, s. 28). Homosexualita pro něj byla běžná a opakující se forma lidské sexuality a nikoli známka společenského úpadku (Weeks 2000, s. 33). Tuto přirozenost výskytu dokazoval také tím, že se homosexualita stále objevovala i přes silnou morální represi. Neshledával také žádné znaky přehnané zženštilosti, patologické formy a imponovala mu i síla homosexuálních pocitů (Weeks 2000, s. 32), díky kterým homosexualitu přiřazoval nejbližší k tehdy akceptovatelné formě heterosexuality (Weeks 2000, s. 24).

I když se v medicínských popisech homosexuálové nezřídka nepoznávali, nacházeli ji postupně více uvnitř sebe. Defínice homosexuality jako perverzní kategorie vyprovokovala odpověď ve formě sebeuvědomění. Lidé se začali vymezovat odlišně, pomocí své sexuality (Weeks 1991, s. 33). Skutečnost vědomí, že existuje „někdo jako já“, jim již od 19. století dala odvalu se shlukovat do subkultur (srov. Weeks 1991, s. 79). Klasifikační projekt moderní sexuality nechtěně vytvořil základ pro výskyt politicky uvědomělých sexuálních aktivistů (Hawkes 1996, s. 127). Tito představovali síly odporu vzhledem ke stávající situaci a projevovali se jak zmíněným tvořením subkultur, tak boji individuálními a později i tvořením organizací prosazujících homosexuální práva (Weeks 2000, s. 7).

Pozdější studium homosexuality v 60. letech minulého století trpělo ve valné většině zásadními nedostatky, protože bylo vedeno pomocí zjednodušujícího a homogenického pohledu psychologických a

společenských prvků této kategorie, s centrálním zájmem o homosexuální etiologii (Simon a Gagnon 1967, s. 177). Homosexuálové byli stále umísťováni do jedné, společné kategorie a jakákoli odchylka od „normálního“ homosexuálního chování byla po vzoru Freuda vysvětlována ve struktuře rodiny a rodinných problémů. Vymykala se totiž obecně přijímanému biologickému pohledu (Simon a Gagnon 1967, s. 178). Jak byl Altman dle Weekse přesvědčen, homosexualita s sebou stále nese tabu, dokonce i ve 20. století. Homosexuálové sice mohou být přijímáni, ale homosexualita ne (Weeks 1991, s. 26).

Samotné chápání homosexuality je plné zmatků. Projevy homosexuálního chování nejsou totiž jen zženštilé (projevy na veřejnosti), ale někdy silně maskulinní (promiskuita) (Simon a Gagnon 1967, s. 178). Ve vězení se můžeme setkat s „náhražkovým“ homosexuálním chováním, jak uvádí Procházka (2011, s. 199), ale existují i jiné, například rituální formy. Herdt se dle Vrhela vyjádřil, že odmítá používat označení homosexuál v případě felace u sambijských mužů a chlapců, která v iniciačních obřadech představuje znak přerodu v muže a je ryze maskulinní záležitostí (srov. Vrhel 2002, s. 15). Homosexuální chování ve staré Helladě také nebylo nijak odsuzováno a bylo spíše běžné, než ojedinělé (Stafford 1996, s. 106). O homosexuálním chování tak nemůžeme ani univerzálně uvažovat a transkulturně jej porovnávat, jelikož jeho význam bude vždy záležet na dané kultuře (Vrhel 2002, s. 31).

Simon s Gagnonem se domnívali, že je třeba opustit etiologizační rámec studia homosexuality a zaměřit se více na její sociální složku. Homosexuálové se totiž potýkají se stejnými problémy jako ostatní, heterosexuální lidé. Hledání zaměstnání, rodiny a řešení krizí se nevyhýbá ani této kategorii. Homosexuálové mívají situaci složitější zpravidla v oblasti stárnutí a stáří, protože nemají potomky, kteří by se o ně starali a pomoc nacházejí hlavně v homosexuálních komunitách (Simon a Gagnon 1967, s. 181-182). Jak píše Stein a Plummer, homosexuálové byli

v etiologizační mánii odříznuti od zbytku společnosti, jako by měli jinou kulturu či byli jiný druh homo sapiens (Stein a Plummer 1994, s. 179).

Ale i díky hnutí homosexuálů a feminismu se pohled na ně přece jen změnil (Stein a Plummer 1994, s. 180). Objevení myšlenky „vynálezu“ homosexuality objasnilo konstrukci sexuálních identit ve společnosti (Simon a Gagnon 2003, s. 495) a umožnilo její zkoumání jako jedné z mnoha variant sexuálního zaměření a chování, bez předsudků a ideologických přesvědčení (Weiss 2011c, s. 191). Vytrácí se tak její definování pomocí kontrastu s heterosexuálníitou nebo mezi deviací a přirozeností, jako tomu bylo dříve v patologickém modelu (Stein a Plummer 1994, s. 182).

Procházka tvrdí, že ačkoli se mohou objevit snahy (i ve formě zákazů) o nápravu homosexuála, jsou tyto neúčinné, neboť změna orientace možná není (Procházka 2011a, s. 203). Stafford (1996, s. 111) zastává stejný názor a tvrdí, že sexuální touhy jsou neodlučitelnou součástí osobnosti. *„Předpokládejme, že vezmete „normálního“ západního muže či ženu a budete se snažit změnit jeho nebo její sexuální touhy, aby ho místo podvyživených těl začaly vzrušovat těla obézní.“*

2.4.3 Masturbace

Úvodem této kapitoly bych chtěl zmínit, že pojmy masturbace, onanie a sebeuspokojování či podobnými vyjadřuji pouze autoerotickou aktivitu a nečiním mezi nimi v této práci rozdíly.

Neklid buržoazie byl vidět i ve znepokojení z psychických a fyzických nebezpečí masturbace. Tato přemíra zájmu o sebe-zneužití eskalovala v 19. století a nezastavena, pokračovala kupředu dále (Hawkes 1996, s. 46). Laqueur datuje zrod masturbace jako morálního poklesku mezi léta 1708 a 1716, kdy byla sepsána a vydána kniha *Onania*. Tato publikace vedla ke vzniku moderní sexuality jako oblasti zájmu medicíny (Shepard 2004, s. 364). Praktika sebeuspokojování získala název po biblickém Onanovi, který odmítal oplodnit vdovu po svém bratrovi a ejakuloval mimo její genitálie. Jak tvrdí Morus, není z výkladu písma jasné, zda šlo o onanii

nebo coitus interruptus, ale takové posuzování v té době příslušelo odborníkům, kteří se shodli na první možnosti (Morus 1992, s. 24). Cryle uvádí, že Laqueur v Onanii našel příklad diskursu 18. století, který se zabýval sexuálním potěšením. Tato kniha nabízela prostor pro tažení, jejichž záměrem bylo vytvořit disciplinované techniky, kterak stíhat individuální požítky, a vytvoření kalkulovaných metod, jaké by zákonodárci a pedagogové mohli v tomto pronásledování využít. Odborníci se předháněli, jakým způsobem tuto neřest léčit. Nicméně musí zůstat jasné, že masturbace, coby praktika, se nevymyslela, ale stará praktika jednoduše získala nový status (Cryle 2009, s. 413-414).

Vzrůstající přijímání slasti jako legitimní formy lidské zábavy nebo nevyhnutelné touhy hrálo důležitou roli při tvorbě paniky z onanie. Pro masturbaci bylo vyčleněno místo v poli nepřeborných požítků, ale těch špatných (Cryle 2009, s. 414). Onanův hřích byl upraven do formy nepřirozeného jednání, kterým jedinci obou pohlaví usilují o imitování rozkoše, kterou Bůh přikázal činit pouze v páru. Důležitým momentem je, že se tato rozkoš oddělila od reprodukce a uvažuje se o ní jako o pocitu, který je důležitý především pro uspokojení samotného jedince (Laqueur 2009, s. 430). Objev a vzlet masturbačního orgasmu byl pomocí morálky a medicíny vyňat z oblasti „kosmu“ a umístěn na rovinu společnosti, snad přesněji, proti společnosti. Masturbace se stala temnou a spodní formou rozkoše. Už nepříslušela posouzení církvi jako oblast hříchu, ale byli to filozofové, kteří měřili masturbaci pomocí morálních hledisek. Nebyla nepřirozená, protože nevedla k reprodukci, ale protože byla uměle vytvořena stimulováním těla a mysli (Laqueur 2009, s. 432). Ve své době Tomáš Akvinský masturbaci začleňoval do kategorie *luxurie* (smilstva), tedy do sedmi velkých hříchů proti přírodě, kdy masturbace signalizovala začátek skluzavky, která vedla k sodomii, cizoložství a bestialitě. Od doby a názoru, že „každá spermie je posvátná“, znamená „vynález“ moderní

masturbace důležitý element tvorby moderní subjektivity a kulturní transformace (Shepard 2004, s. 364; Laqueur 2009, s. 433).

Hawkes píše, že obavy z masturbace (a jiných sexuálních projevů) v 18. století musíme interpretovat v určitém kontextu. Uvádí Porterův (1989) závěr, že medicínsko-sexuální publikace a pamflety té doby reflektovaly dva základní diskursy o sexu, které jsou však spíše průvodními jevy, než protiklady. Osvícenská perioda byla prezentována jako zlatá doba sexuální svobody, jako doba divokého mužského libertinismu, který vedl ke zneužívání služek a náctiletých prostitutek. Na druhé straně bylo následující období charakterizováno vzrušením a napětím z nových sexuálních hrozeb, obzvláště pak takových, které měly souvislost s masturbací, dívčí pubertou, nymfomanií, hysterií a jinými. Všechny tyto projevy byly známkou přítomnosti nevyvratitelných chorob, které podléhaly obecně značnému zájmu (Hawkes 1996, s. 51-52). Masturbace byla tedy pro tělo škodlivá a způsobovala stovky představitelných (i nepředstavitelných) zdravotních problémů (Shepard 2004, s. 364).

Politika a hermeneutika sexuality směřuje vždy do extrému. Je možné, že je masturbace skutečně morálně horší než sebevražda, jak tvrdí Immanuel Kant, nebo nebezpečnější než neštovice, což obhajoval Tissot. Vždy ale dokáže překvapit, s jakou vážností a jak často brali tyto názory lékaři vážně (Laqueur 2009, s. 419). Středověké spojení masturbace a hříchu proti přírodě položilo základy medicínskému pohledu, který podporoval sociální kontrolu nad osobním uspokojením (Shepard 2004, s. 365). Pásky cudnosti, které zamezovaly neřesti a chránily počestnost žen, pozorujeme sice už od 15. století, ale ve Španělsku se těšily oblibě ještě dalších 400 let (Morus 1992, s. 100). Bidet byl v Anglii zakázán, protože časté mytí intimních partií mohl cudné panny přivést na nemravné myšlenky. Trh zaplavily klíčky na penis, některé opatřeny ostrými hroty. Při ochraně chlapců a mužů se nezdálo sáhlo po infabulaci (provlečení a zapečetí drátu skrz předkožku) a vrchol techniky představoval mechanismus, který zvoněním upozornil spící rodiče na právě probíhající erekci jejich syna

(Murín 1999, s. 152). Dle Portera a Halla (1995), jak je uvádí Hawkes, nebyla tato zařízení ordinována pouze mastičkáři a lékaři na „nemocné“ pacienty nebo starostlivými rodiči na své děti, ačkoli je právě toto téma často diskutováno ve spojení s viktoriánským hororem masturbace. Děs, spojený se záměrným sebe-zneužíváním a dokonce nechtěnou noční polucí, byl mezi populací široce rozšířen a nápravné mechanické prostředky, jež se „krmily“ sexuální vinou oběti, si velmi často aplikovali sami muži, kteří se cítili takto ohroženi (Hawkes 1996, s. 46). Tomuto „zdravotnímu teroru“ napomáhala i rozličná grafická vyobrazení. Na nich bylo možné pozorovat a porovnávat jedince zdravé, velmi pohledné a plné sil, v kontrastu se zbídačenými a na smrt vypadajícími onanisty (Shepard 2004, s. 365). Ovládnutí sebe-zneužívání bylo posledním bodem, jehož bylo potřeba dosáhnout k monitorování a uchopení neuchopitelného – sexuálního zvířete, jehož přítomnost byla signalizována nechtěnými erekcemi a nočnímu polucemi (Hawkes 1996, s. 46). Proti nim i masturbaci se však neužívalo jen podivuhodných strojků a zařízení, ale i méně drastických metod. Málokdo ví, že dnešní zdravá snídaně v podobě kukuřičných lupínek a grahamového pečiva má svůj původ v boji proti masturbaci. Nutriční specialisté (lékaři) 19. století totiž věřili, že neslazená a jinak nedochucovaná jídla snižují masturbační apetenci (LeVay 2003, s. 229).

Ukazuje se tak, že masturbace byla silným prostředkem sociální kontroly (Shepard 2004, s. 365). Ještě v roce 1925 se onanie potlačovala, o čemž svědčí existence dětských masturbačních sanatorií, kde pacienti podstupovali zákroky jako například vyleptávání genitálních bodů v nose kyselinou, klitoridektomií a léčbu elektrinou (Janiš 2011, s. 384). Dnes se masturbace považuje za zcela přirozenou (normální), můžeme ji pozorovat již od 6. měsíce věku, přetrvává po celý život a její zakazování nebo trestání může vyústit v problematický vývoj sexuální identity a role (Weiss 2011a, s. 75). Uzel a Hess (1998, s. 14) uvádějí, že zatímco přicházeli před sto lety onanisté do rozporu s morálkou a vědeckou normou, jsou nyní „nenormální“ spíše ti, kteří masturbaci pohrdají.

2.4.4 Dětská sexualita

„U dětí, jak známo, neexistuje sexualita: to je důvod, proč jim sex zakázat, proč jim bránit o něm mluvit, proč zavírat oči a zacpávat uši...“, popisuje názor viktoriánské doby Foucault (1999 s. 10). Není však pravdou, že dítě žádnou sexualitu nemá, ale pravda je přesně opačná. Je neustále přítomná (Foucault 1999, s. 34-38). Foucault uvádí na příkladu jezuitských kolejí, jak byl tento ústav sexualitou přesycen. Architektura, prostory třídy, uspořádání lavic, spolu s pravidly ukládání se ke spánku a dozor, upozorňují na přítomnost dětské sexuality. Tělo dospívajícího jedince se v průběhu 18. století stává veřejným problémem. Lékaři, pedagogové, dozor a nařízení spolu vytváří dohromady prostředí, ve kterém hřích mládí nebylo vůbec možné praktikovat (Foucault 1999, s. 35-37). Foucault hovoří o *pedagogizaci dětské sexuality*, kdy existence nebo strach z vypuknutí nepatřičné sexuální aktivity u dítěte v sobě nesl morální, kolektivní i individuální nebezpečí. Nejbližší okolí dítěte, které představují jeho rodiče a pedagogové, je zodpovědné za jeho přirozený vývoj. Dítě musí být od veškerých projevů své sexuality chráněno neustálým dozorem, což přímo souviselo s bojem proti onanii (Foucault 1999, s. 122-123). Skrýváním sexuality se z ní udělalo tajemství. Skryté praktiky se ale daly objevit pomocí dobře líčených pastí. Ti, kteří sledují toto chování, musí být neustále bdělí, aby se sami neprovinili svou nedostatečnou snahou (Foucault 1999, s. 52).

Dle Janiše můžeme ve viktoriánské době vidět apel zejména na redukování zájmu mládeže o sexualitu, prostřednictvím „pseudovědeckého“ zastrašování o škodlivosti onanie. Té se ale prý dobře zabránilo vystavením dítěte zvýšené tělesné aktivitě, protože při vyčerpání organismu choutky na sebehanu mizí (Janiš 2011, s. 379). Sexuální výchova (pohlavní) se začala čím dál více šířit (přes odpor veřejnosti) z rodinného kruhu do třídních lavic. Žáci tak v hodinách přírodopisu získávali základní biologická fakta o rozmnožování, samozřejmě s mravním rozměrem. Tato tematika mohla být dle F. Náprstka (1920), jak ho uvádí Janiš, prezentována pomocí pozorování opylování rostlin, tření ryb a rozmnožování jiných živočichů (Janiš 2011, s.

380). Dle publikace *Děti a jejich sexualita* (s. 165-166) Freud ve své době způsobil velké pozdvížení, když upozornil na podstatu dětské sexuality, která je orientována než na rozmnožování, směrem k slasti. Toto se podle Janiše odrazilo i ve výchově dětí, jejímž cílem bylo, jak se shodla Spolková rada Pedagogického muzea Komenského, „*aby náležitými opatřeními byly odstraňovány příčiny vedoucí k tomu, že pohlavní pud se dříve probouzí a ocitá na nebezpečném a kluzkém scestí*“ (Janiš 2011, s. 381). Sexuální výchova během své historie prošla u nás několika změnami názvů. Přes pohlavní výchovu k výchově k partnerství a rodičovství, až po výchovu rodinnou a výchovu ke zdravému způsobu života (Janiš 2011, s. 378). Už jen při pohledu na tyto názvy měla výchova vztah většinou (ne-li vždy) k monogamní prokreaci.

V průběhu 20. století, jak píše Šulová, byla sexuální výchova postupně poznamenána vlivem psychoanalýzy, rozvojem antikoncepce, sexuální revolucí v 60. letech, rizikem HIV/AIDS, vlivem médií a detabuizováním sexuality (Šulová 2011, s. 396). V minulosti bylo cílem poukazovat na negativní nebo stinné stránky sexuality (Kuby 2013, s. 289), ale v dnešním pohledu je dle Sielerta (1994), jak ho uvádí Šulová, úkolem sexuální výchovy popis rozmanitosti sexuálních projevů, rozvíjení schopnosti sexualitu vyjadřovat odpovídajícím způsobem, pomoc k utváření osobnosti, utváření vztahu k hodnotám a normám, poskytování základního poučení v sexuální oblasti, ochrana před mýty a pověrami a vedení k pochopení všech forem sexuality (Šulová 2011, s. 387). Ale ještě nedávno (a možná i dnes) jsme se na našich školách mohli setkat se starým „biologickým“ modelem. Důkazy o tom podává Jarkovská, která se touto problematikou zabývala. Její zpráva uvádí, že většina vyučujících nemá patřičný specializovaný výcvik a žákům prezentuje výklad, který je protkán genderovými stereotypy. Představy o rozdílné mužské a ženské sexualitě vychází z podstaty biologické konstrukce jejich těl, blíže z jejich rozdílnosti. Autorka dále uvádí, že sexualita je dle vyučujících něco přirozeného, podmíněného rozmnožovací funkcí. Sexualita byla prezentována v první řadě jako prokreativní, a tedy heterosexuální a týkala se rodičovství.

(Jarkovská 2006, s. 41-43). Sexuální výchova byla v našich končinách nejspíše vždy problematickým tématem, neboť jak píše Šulová, v 80. letech minulého století i přes upozorňování, že je třeba děti informovat pravdivě o sexualitě, k žádné změně nedošlo, ačkoli Taubner dokázal výsledky svého výzkumu, že se v této oblasti ve svých vědomostech mýlí až 60 % mládeže (Šulová 2011, s. 393).

Gerlinda Šmausová však upozorňuje na zajímavý jev, který pozorovala při zkoumání německé literatury zabývající se sexuální výchovou. Knihy jsou zaměřeny na liberální postoj při volbě (sexuální orientaci) partnera, čímž je osvobozena od prokreativního nátlaku, což je dále podporováno vyzdvížením slasti a prevencí těhotenství. Navíc, ani v jedné z nich není reprodukce uvedena jako cíl sexuální výchovy, ale spíše osvobození se od ní (Šmausová 2004, s. 2-4). Podobnou informaci uvádí i Kuby, která zjistila, že německé směrnice pro sexuální výchovu neobsahují orientaci na perspektivu manželství a rodiny (Kuby 2013, s. 270) Tím dochází k narušení legitimní duální genderové struktury, která dosud slouží jako „přirozený“ základ nerovnostem ve společnosti (Šmausová 2004, s. 2-4).

Výše zmiňovaná G. Kuby (2013) se však řadí spíše k odpůrcům sexuální výchovy, kteří proti ní vystupují ať už z morálního či náboženského přesvědčení. Její publikace je protkána pasážemi o mladistvých expertech na antikoncepci, kterým je do hlav vkládána lež o bezpečnějším sexu (s. 271); metodami manipulativní sexualizace dětí (s. 303); riziky, kterým jsou vystaveni ti, jež nejsou zdrženliví (s. 304) a užívají antikoncepci (s. 306). Pro příklad uvádím dvanáct důvodů, proč je dle Kuby vhodné sexuální výchovu ukončit. Tento výčet podle mého také reprezentuje hlavní názory lidí, kteří se sexuální výchovou nesympatizují:

1. Deregulace sexuality vede ke kulturnímu úpadku
2. Deregulace sexuality ničí rodinu, jako nejlepší místo výchovy dětí
3. Sexualizace dětí vede ke ztrátě dětství
4. Sexualizace dětí a mládeže podkopává rodičovskou autoritu

5. Sexualizace dětí a mládeže protiřečí hormonálnímu vývoji
6. Návyk masturbace vede k fixaci narcistické sexuality
7. Znejistění pohlavní identity prostřednictvím rodového hlediska (gender mainstreaming) vede k poruchám osobnosti
8. Podněcování na „coming – out“ v období adolescence je útok na přímý vývoj heterosexuální pohlavní identity
9. Mládež je třeba varovat před riziky praktikování homosexuality
10. Prezentování rozpadlých forem rodiny jako „normálních“ blokuje u dětí z takovýchto rodin zpracování psychických následků
11. Zničení rodiny jako místa budování osobnosti vede k zestátnění výchovy a bezbřehému plýtvání sociálními prostředky
12. Demografická krize je důsledek oddělení sexuality od plodnosti

(srov. Kuby 2013, s. 310-317)

2.5 Kontrola porodnosti

Otázka řízení porodnosti je zcela jistě stejně stará, jako sex samotný a slovy Weekse ani my nyní nemáme v oblibě myšlenku, že by sexuální aktivita byla nekontrolovatelná a neplánovaná (Weeks 2000, s. 165). Je to navíc vysoce racionální akt, protože vyžaduje výběr nejefektivnějších prostředků (antikoncepce) směrem k požadovanému cíli (prevence těhotenství) (Hawkes 1996, s. 74).

V pozdní viktoriánské éře můžeme pozorovat zvýšený výskyt metod kontroly porodnosti, což souvisí s ekonomickými a společenskými okolnostmi. Kvůli obavám o „přemnoženou“ pracující třídu byly prostředky vítány a podporovány. Navíc se tak naskytly možnosti, kterými mohla být neplánovaná aktivita lidského sexuálního potěšení řízena a regulována (Hawkes 1996, s. 74). Regulaci porodnosti Foucault označuje termínem *socializace prokreačního chování*, v rámci které je plodným párům předkládána jejich odpovědnost vůči společnosti, kterou je podle potřeb nutno buďto rozšířit nebo omezit (Foucault 1999, s. 123).

Svou roli sehrály i eugenické snahy produkce nezávadného a prosperujícího obyvatelstva, neboť se věřilo, že země není bohatá a silná jen kvantitou svých obyvatel, ale i jejich kvalitou (Foucault 1999, s. 33). Otcem pojmu a horlivým zastáncem eugenické vědy byl sice Francis Galton (Morus 1992, s. 219), ale myšlenky o regulování populace pomocí zamezení reprodukce „nevhodných“ jedinců najdeme už u Thomase R. Malthuse. Ten dle Kuby v roce 1798 zformuloval populační zákon, který varuje, že lidstvo je odsouzeno k hladomoru, pokud nedojde k eliminaci neúčinných příživníků snížením porodnosti. Tím, že populace roste řadou geometrickou, zatímco zdroje na její obživu pouze řadou aritmetickou (Kuby 2013, s. 38), Malthus na základě statistik došel k závěru, že v roce 2000 bude na evropském kontinentu žít přes 50 miliard (hladovějících) obyvatel (Morus 1992, s. 216). Morus tvrdí, že tato teorie o přelidnění byla cílena především na chudé obyvatelstvo, jehož samotná existence byla na obtíž a jehož rozmnožení tak vůbec nepřicházelo v úvahu. Protože se ale intimní styk, který nevedl k plození, považoval za „hříšný“, neměli by tak chudáci vůbec právo na soulož. Ta byla privilegiem bohatých (Morus 1992, s. 215). Jeho následovníci, novomalthusiáni, však zastávali názor, že sexuální pud je přirozený a tedy spíše jeho potlačení a neuspokojení odporuje zákonům přírody a mravům. Výše uvedeného cíle snížení porodnosti chtěli dosáhnout ne sexuální abstinencí, ale pomocí prostředků početí úspěšně zabraňujících (Morus 1992, s. 218).

Dle Hawkese byl převládající přístup lékařů k této problematice v 19. století negativní a zároveň by vystavení ženy prostředkům, díky kterým mohla mít sexuální styk bez obav z těhotenství, znamenalo hrozbu jak pro rodinný život, tak pro standardy občanské morálky. Došlo by totiž k podpoře neregulovatelné sexuální aktivity. Populace se navíc nezvětšovala a umíralo mnoho matek-rodíček a dětí. Ještě v první čtvrtině 20. století převládaly názory, že zabránění mateřství může ženám způsobit nervové a psychické problémy (Hawkes 1996, s. 76-77). Počáteční stádia byla rovněž ovlivněna náboženským přesvědčením, které odkazovalo kontrolu porodnosti do oblasti nepřírozenosti a hříchu. Odpor byl vyjádřen i ze stran

zastánkyň feminizmu, a to z přesvědčení, že kontrola porodnosti by z žen udělala sexuální otrokyně mužů, a podobného názoru byli i moralisté, zvěstující možnou explozi promiskuity. Je zajímavé, že všechny tyto obavy byly směřovány k ženám a nezmiňují se ani slovem o „škodlivosti“ pro muže (Hawkes 1996, s. 75).

Reprodukce však nemohla být ponechána napospas osudu, přírodě nebo rozmarům individuí (Hawkes 1996, s. 75). Zdravé matky a děti byly totiž potřebné pro nové pokolení imperiální armády, která by čelila konfliktům v britských koloniích. Elis obhajoval názor, že každá žena by měla alespoň jednou za život uplatnit svou jedinečnou funkci v zájmu rasy, přičemž žena, která odmítá mateřství, je jako voják, který se na očekávanou bitvu připravuje tak, že si podřízne hrdlo (Weeks 2000, s. 42). Zavedení a následný úspěch prostředků kontroly porodnosti se v prostředí, ve kterém se postupně stále více vyzdvihovala idea státního řízení a plánování růstu populace, zdála neproblematická. Avšak tato myšlenka byla změněna a pozornost byla, namísto vývoje a zavedení prostředků antikoncepce, zaměřena na edukaci matek, rodiček budoucího národa. Tato se ale příliš neosvědčila, protože k faktickému snížení mateřské úmrtnosti a ilegálních potratů došlo až ve třicátých letech, kdy stát i lékaři neochotně přiznali výhody a užitečnost prostředků plánování porodnosti (Hawkes 1996, s. 75). Antikoncepce nabídla možnosti, kterými mohla být sexuální touha a především její následky konečně předvídatelné a zvládnutelné (Hawkes 1996, s. 78-79).

Rozhodující úlohu v pokračujícím eugenickém hnutí hrála dle Kuby Margret Sangerová (1879/83 – 1966), která otevřeně propagovala a podporovala legalizaci antikoncepce, sterilizace a potratů. Její myšlenky nacházely úrodnou půdu hlavně v USA, kde byly přejímány a šířeny dokonce z nejvyšších státních míst. T. Roosevelt, který zastával post prezidenta v letech 1901 až 1909, v jednom svém výstupu prohlásil: „*Přál bych si, abychom mohli nevhodným lidem zabránit v tom, aby plodili potomky*“; což se krylo s heslem Sangerové, *více dětí od schopných, méně*

od neschopných (Kuby 2013, s. 40-41). Sangerová, která dala nový impuls novomalthusiánskému hnutí pod názvem *Birth kontrol*, se ztotožňovala s názorem, že kontrolování porodů nemá mít pod záštitou stát, ale má se dát do rukou občanům a být jejich soukromou záležitostí (Morus 1992, s. 260).

A tak se stát nemusel přičinit ničím jiným, než že povolí prodej antikoncepčních prostředků. Ale ani toto nebylo nutné, protože metody, které nevyžadují mechanické nebo chemické prostředky k „mání“ byly (Morus 1992, s. 221). Fait mezi tyto „přirozené“ metody antikoncepce řadí přerušovanou soulož, metodu plodných a neplodných dnů a využití prolaktinu, který je vylučován během kojení a početí zabraňuje (Fait 2011, s. 269). Za jakých podmínek a s jakým procentem úspěšnosti fungovaly, ponechejme stranou. Ale samozřejmě již existovaly i bariérové a jiné antikoncepční prostředky. Jak píše Morus, už z 16. století máme záznamy od učence s příznačným jménem Gabriel Fallopius, který ve svých traktátech o syfilidě popisuje kondom. Původní plátěné sáčky a střívka zvířat byly v 19. století nahrazeny gumovým prezervativem, což dovolilo jeho masovou průmyslovou výrobu, stejně jako v případě pesarů, které byly doprovázeny vynálezem antikoncepčních čípků. Ty posunuly možnosti vývoje antikoncepce pomocí chemie dále. Nejvíce používané byly ale výplachy po pohlavním styku, které plnily i funkci hygienickou a v mnoha zemích byly *irigátory* nemocenskými pokladnami nabízeny ženám zcela zdarma (Morus 1992, s. 224-225)

Zvýšená dostupnost pomůcek proti početí a jejich podpora v první třetině 20. století změnila vztah mezi sexem a reprodukcí. Možnost volby neprokreačního sexu znamenala redukci úmrtí v prostředí velkých rodin s malými příjmy. Co je ale důležité, znamenalo to, že si ženy mohly poprvé užít sexu bez obavy, že budou těhotné (Hawkes 1996, s. 81). Dosažitelnost antikoncepce se objevila v době, kdy se tradiční rozdělení práce podle pohlaví, které dělalo z žen matky a pečovatelky v domácnosti, již rozkládalo. Starý model byl pod tlakem zejména kvůli zapojení se žen do vzdělávacího procesu, jejich prací vně domova a sexuální autonomii

(Hawkes 1996, s. 81). Pracovní život tak formoval ten sexuální, neboť se ukázalo, že ženy, které chodily do práce, měly větší povědomí o umělé kontrole porodnosti, než ženy, které zůstávaly v domácnosti (Weeks 1991, s. 28). Stejnou informaci o provázanosti znalostí antikoncepčních metod s pracovním nasazením žen, obdržíme i v dokumentu „*Do communists have better sex?*“, který porovnává sexuální život o něco později v tehdejších západním a východním Německu (online). Dle Hawkese byla antikoncepce přímou výzvou i pro dosavadní spojení ženské sexuality a reprodukčního instinktu, neboť se věřilo, že ženská kapacita sexuálního potěšení byla derivována z jejího vědomí o možnosti otěhotnění po sexuálním aktu. Antikoncepce tak poskytla licenci na sexuální potěšení – z čehož dle feministek těžili převážně muži (Hawkes 1996, s. 81).

Legitimace heterosexuality jako produktivního sexu má dlouhou historii a odmítnutí negativních konotací sexu ve 20. století ji jen podpořilo. Sexuální akt byl však vždy podmíněn výsledkem potěšení ze soulože – dítětem. Demokratizace a podpora antikoncepce měla potenciál jak pro rozbití vzorců regulace porodnosti, které byly úzce spojeny s prioritami porodnosti, ale také pro pozvednutí „požitkářského“ sexu nad jeho reprodukční základ (Hawkes 1996, s. 86). Stejný názor zastává i Laqueur, který píše, že kombinace účinné hormonální antikoncepce spolu s vyzdvižením orgasmu radikálně oddělila sex od reprodukce (srov. Laqueur 2009, s. 429).

Legalizace potratů a podpora antikoncepční pilulky se staly hlavním cílem dnešních mezinárodních organizací (Kuby 2013, s. 40). Šmausová píše, že nízká fertilita se stala vzorem pro celý svět, označuje ho pojmem „preventivní diskurs“, jehož záměrem je, aby ženy svůj dar rodit uskutečňovali velmi zdrženlivě (Šmausová 2004, s. 3).

3 Liberalizace sexuality

3.1 Sex jako dobrý a vyžadovaný

Protože stále panovala představa o sexuálním pudu a sexu, který řídí příroda, byla představa člověka „učícího se sexu“ zbytečná. Přesto se v prvních dekádách 20. století objevilo množství edukační literatury, především o manželství a mateřství, která byla chápána jako jakási „pomoc“ přírodě v dosáhnutí optimálního cíle. V tomto můžeme spatřovat další snahu o posílení buržoazních heterosexuálních norem (Hawkes 1996, s. 90-91). Manželská sexualita však začala získávat novou podobu. Především díky Freudovi, který je považován za průkopníka přehnaného zájmu o sexualitu ve dvacátém století (Weeks, Holland a Waites 2003, s. 3) a novodobým sexuologům, jako byli i Ellis a Krafft-Ebing, se ženská sexualita vymanila z okovů zvrácenosti a její potlačování mohlo ústit v problémy (Hawkes 1996, s. 92). Ellis se například domníval, že nenormální projevy sexu, které jsou v západní společnosti pokládány za hřích či perverze, jsou jen variacemi sexu normálního a jediný rozdíl byl v úhlu pohledu (Weeks 2000, s. 23). Nemyslel si, že by sexualita byla něčím, s čím by se měla spojovat hrůza. Popisoval ji jako mocnou sílu, která zaplavuje a zhodnocuje celý život a byl přesvědčen, že sex by nemusel sloužit pouze utilitární funkci prokreace, ale mohl by se „užívat“ (Weeks 2000, s. 36-37). Proti perverzím se stavil i Freud, který tvrdil, že žádná zdravá a zralá osoba nemůže činit něco, co nazýváme perverze. Podmínkou je však normální sexuální zájem, který je již ze své podstaty postačujícím měřítkem a oprošťuje lidské jednání od pocitu hanby (Weeks 1991, s. 73). Kinsey podobně uvedl, že sex je biologická funkce, která je přijatelná v jakékoli podobě, v jaké se vyskytne. Z hlediska biologie neexistuje rozdíl, který by byl nenormální, správný či špatný (Weeks 1991, s. 75). Ženy tak mohly dát najevo, že touží i (jen) po mileneckém vztahu bez nutnosti otěhotnění (Hawkes 1996, s. 92). Taková změna však nezůstala bez komplikací. Byla totiž potlačena pruderie dřívějších generací, která vinila ženskou sexualitu za mnohá neštěstí. Především zvyšující se počet rozvodů a vyzdvižení uvolněnější a na rozkoš

orientované etiky vyvolávaly obavy z uvolnění ženské sexuální autonomie (Hawkes 1996, s. 93).

Na rozdíl od 19. století se nyní, jak píše Hawkes, diskutovala sexuální normálnost namísto patologického chování. Pesimismus byl nahrazen nadšením, plynoucím z dobré edukace a vhodné sexuální chování mělo být zabezpečeno morální hygienou a správnou technikou, kterou se museli oba v manželství naučit. Příjemcem rozkoše přestává být pouze muž, ale korektně prováděný sex má přinést uspokojení oběma zainteresovaným stranám. Jak uvádí dobová publikace: „*Sexuální styky v manželství musí být opatrně připravené, nevyrušované nebo neuspěchané, oboustranně požadované a technicky správné, s dostatečnou délkou, aby se dosáhlo orgasmu. Klitorální 'senzace' není to samé, co skutečný orgasmus, který vyžaduje celou lidskou bytost:*“ (Griffith 1948 cit. in Hawkes 1996, s. 95). Toto „zrovnoprávnění“ podporoval i názor Ellise, který vystupoval jako kritik viktoriánského systému manželství. Uvědomoval si, že legální systém monogamie je projekt třídní společnosti a tvorby soukromého vlastnictví. Soudobé manželství přirovnával k prostituci, protože žena byla podřízena autoritě a rozmarům muže. Jistě ne žertem tvrdil, že prostitute byla někdy i lepší, neboť více násilí na ženách a znásilnění se vyskytovalo v manželství, než mimo něj (Weeks 2000, s. 46). K tomuto závěru ale nedošel zcela sám. Kuby píše, že všichni sexuální revolucionáři 20. století, a tedy i zmiňovaný Ellis, vycházeli z marxismu a z díla F. Engelse (1846) *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu*, ve které je ženská otázka otázkou třídní (Kuby 2013, s. 44).

Společný orgasmus se stává nejvyšší metou sexuální aktivity, i když „aktivní“ stránku má na starosti stále muž. Tématice orgasmu se více věnuji v další kapitole, nyní považuji za důležité zmínit, že taková poselství dávala lidem jasnou zprávu: „Od nynějška přestává být sex nástrojem pouhé reprodukce.“ Hawkes přirovnává tento zlom k metafoře produkce, když tvrdí, že „*nastává dělba práce, ale pro jiný produkt*“ (Hawkes 1996, s. 95).

Dřívější zmínka o hygieně se nevztahuje pouze k čistotě těla a zdravotní prevenci, ale vyjadřuje i chování nutné ke spokojenému vztahu a blahu společnosti. V nově zkonstruovaném sexu bylo pro celkové zdraví organismu důležité zakušení (vzájemné) heterosexuální rozkoše (Hawkes 1996, s. 97). Překážkou v tomto úsilí mohla být i panenská blána, symbol nejvyšší čistoty ženy, která často svou „pevností“ způsobovala problémy prvního sexuálního styku. Nešťastné ženy dokonce podstupovaly lékařské procedury, kde jim byl hymen natahován, aby byl poddajnější a snáze se protrhl (Hawkes 1996, s. 103).

Užívání si sexu se v ženách bilo s dřívější představou, že takové požitkářství si dovolují jen „padlé ženy“, ze strany odborníků však byla projeována silná snaha tuto představu zapudit a to i poukazováním na prospěšnost sexu, co se zdraví a krásy týče (Hawkes 1996, s. 98). Uspokojení ženské sexuality a ukojení vzrušení bylo například spojováno s bojem proti sterilitě (Weeks 2000, s. 38). Pokud se žena nesnažila zajistit „dobrý sex“, škodila nejen sobě, ale vlastně ničila manželství (Hawkes 1996, s. 98). Dalo by se říci, že ho však ničily nezáměrně. Chyběly jim totiž vhodné vzory pro nově vzniklé kulturní scénáře, které stály v rozporu s jejich scénáři intrapsychickými. I muži se ocitli v nesnázích, protože na ně byl vyvíjen požadavek být dobrými milenci. Dle Hawkese totiž stále přetrvávala představa, že muž automaticky ví, jak dosáhnout „rytmického tření“ (žena kupodivu ne) a díky objevené ženské sexualitě neměl být problém v dosažení ženského uspokojení (Hawkes 1996, s. 101). Nicméně, i když víme, že je tato záležitost poměrně složitější, tak právě sexuální „nenaplnění“ vztahu bylo častým důvodem k rozvodům (Hawkes 1996, s. 97). Na „nešikovnost“ manželů poukazoval i Ellis, když tvrdil, že sexuální netečnost nebo frigidita ženy nemusí spočívat v ní, ale často je na vině muž. Oporu hledal v existenci lesbických vztahů a také v ženské masturbaci, které přítomnost ženské sexuality potvrzovaly. Jakákoli pasivita, která může být pozorována, je pak spíše produktem společenských podmínek než přirozenosti (Weeks 2000, s. 38). Ženská sexualita tak byla v různých

obdobích pokládána za nebezpečnou, zdroj nemocí, ale i strážkyni morální čistoty manželství (Weeks 1991, s. 39).

Názory na panenskou čistotu a věrnou manželskou sexualitu sice zůstaly v první polovině 20. století téměř nedotčeny, změnili se však jejich autoři, což vedlo k upuštění od morálních soudů (Hawkes 1996, s. 102). I masturbace jako forma nereprodukčního sexu byla pomalu pokládána za normální. Ellis demonstroval, že neexistuje jediný důkaz, který by spojoval masturbaci s vážnou mentální nebo fyzickou poruchou, což dokládal jejím enormním výskytem a snad až dominantní formou sexuálního uspokojení v populaci (Weeks 2000, s. 37). U nás se touto tématikou zabýval B. Brouk, který zastával stanovisko stejné a zároveň kritizoval staré puritánské obviňování sebeuspokojujících se jedinců (Brouk 1935). A i když by se mohlo zdát, že ženy již získávají úplnou sexuální autonomii, je v konstruování jejich sexuality stále cítit přítomnost patriarchátu (Hawkes 1996, s. 102).

3.1.1 Orgasmus

O tom, co to je a jak vzniká orgasmus, jestli jsou rozdíly mezi orgasmem mužským a ženským a jaká je jeho úloha v sexualitě lidí, se stále debatuje.

Ve druhém století našeho letopočtu byl pro teologa Tertulliana orgasmus způsobem, jakým se při početí dostává do těla duše. Po mnohá staletí panovalo přesvědčení, že ženské pohlavní orgány jsou obdobou mužských, s tím rozdílem, že jsou obráceny dovnitř těla. Důležitým momentem přelomu 16. a 17. století pro historii orgasmu je „objevení“ klitorisu. Místo, které vyvrcholení způsobovalo, se přesunulo z těla jako celku na jednu jeho část. Orgasmus je v té době stále spojován s reprodukcí a koitem, ale je více vědecky popsán (Laqueur 2009, s. 429-431). Ale až do konce 19. století je termínem orgasmus vyjadřována spíše kulminace sexuálního vzrušení, ať již k vyvrcholení došlo či nikoli. Spojení s vyvrcholením se objevuje až v roce 1882 (Laqueur 2009, s. 430).

Zřejmě kvůli neustálému spojení se souloží a přesvědčení o neautonomii ženské sexuality bylo zpočátku ženám říkáno, že jejich orgasmus měl být pouze vaginální (Shepard 2004, s. 367). Ale upozornění na orgasmus klitorální ve 20. století otevřelo jak bránu nekonečným možnostem uspokojení, ale také odmítnutí spojení sexuálního potěšení a heterosexuality. Muži již nebyli potřeba a penis ztratil svou exkluzivitu mocného falu (Shepard 2004, s. 367).

Stále ale v sexuálních manuálech z první třetiny minulého století nalézáme spojení mužských vztahů moci, koitu a imperativu orgasmu, jak nás o tom přesvědčuje Hawkes (1996, s. 96), který uvádí názor gynekologa Theodora van de Veldeho. Ten připodobňuje ženu k harfě, kterou dokáže rozeznít jen její pán, jež ví, jak se na ni hraje. Orální stimulaci v rámci přede hry schvaluje, ale přímé dosažení orgasmu touto cestou je dle něj nepřirozené, nenormální a perverzní (Velde 1928 in Jackson 1994 in Hawkes 1996, s. 96). Pokud ženy orgasmu při koitu nedosahovaly, bylo „vyzkoumáno“, že je to vlastně jejich vina, neboť nedostatečně cvičí svou vaginu. Tu je, logicky, jako každý jiný sval třeba trénovat, aby mohla podávat dobré „výsledky“. Záhadný klitoris má plnit funkci jakéhosi trenéra, který vzrušení přenesení do přilehlých partií (Hawkes, 1996, s. 101) Jak napsala v roce 1947 Helen Wright (cit. in Hawkes 1996, s. 101): „Každá žena, která se naučí používat klitoris, má naději, že se i její vagina jednou probudí k životu“. V podobném duchu se vyjadřoval i Freud při vysvětlení procesu proměny dívky v ženu. Dívka musí skrze klitorální masturbaci odvrhnout svou autonomní maskulinitu, aby dala průchod ženství a vaginálně-koitivně definované sexualitě (Hawkes 1996, s. 63).

Pokud se čtenáři zdá, že tato kapitola neobsahuje příliš informací o orgasmu muže, uvědomme si, že tento byl přirozený, automatický, viditelný a uchopitelný, a proto nebyla potřeba o něm více bádání. Výjimku tvořilo medicínské a morální znepokojení z onanie, masturbace a poluce, které sledujeme od doby osvícenské, a je popsáno v předchozích kapitolách.

3.2 Osvobození

V 60. letech byla témata jako rozvod, antikoncepce, pornografie a homosexualita neustále v hledáčku státní legislativy. Tato „nepříjemná“ problematika však musela být konfrontována, zejména aby se minimalizoval dopad možných negativních důsledků, jakými byly nechtěná těhotenství, ilegální potraty a rozpady manželství. Homosexuální projevy zůstaly ilegální, ale potraty a antikoncepce přijatelné byly, avšak jen za specifických okolností a po schválení lékaře (Hawkes 1996, s. 107). K rozšíření hormonální antikoncepce mezi širokou veřejnost došlo až v roce 1975 a znamenalo frontální útok na tradiční parametry heterosexuální hegemonie, jednak proto, že ženy mohly svobodně rozhodovat o početí dítěte a účinně mu zabránit, ale také, protože byla jim tímto gestem přiznána aktivní sexualita (Hawkes 1996, s. 107-108).

Hlavním znakem liberalizace heterosexuality bylo tedy oddělení sexu od reprodukce (Hawkes 1996, s. 105). Sexuální svoboda se z ideálů volnomyšlenkářů ztotožnila s názorem obyčejných lidí díky vynálezu penicilinu, který léčil syfilidu a hormonální antikoncepce, která zabraňovala početí. Spojení sexu s životem a smrtí nebylo roztrženo díky náhodě, ale díky mnohaletému úsilí vědců ve společnosti, která usiluje a touží po léčbě (pohlavních) chorob a kontrole porodnosti (srov. Stafford 1996, s. 29; 45).

Nadevšechno poznamenaly změny více ženy, než muži. Ale protože se stále pohybujeme v kultuře, která je dominována muži, nebude pro nás překvapením, že proběhnuvší změny sice zvýhodňovaly ženy, ale zároveň neznevýhodňovaly muže. „*Změny byly činěny muži a pro blaho mužů*“ (Weeks 1991, s. 93). Ženská sexualita byla naplno vpuštěna do světa, ale s jedním háčkem. S imperativem ji používat. Pokud byla objevena multiorgasmická kapacita ženského těla, tak bylo mužům podezřelé, že si žena nechce tento luxus vždy dopřát. „*Když můžeš, tak musíš*“, dalo by se přeneseně říci (srov. Hawkes 1996, s. 108).

Náboženství, rodina, heterosexuality, monogamie. Tyto pevné body, které představovaly naše sexuální přesvědčení a morálku, se během 20.

století rapidně změnily. Vláda tradičních rolí se ukázala slabá a neefektivní, dosavadní normy restriktivní a autoritářské (Weeks 1991, s. 90).

Například heterosexualita není osamocená, ale musíme si ji představit jako komplex institucí, identit, zkušeností a praktik (Jackson 2003, s. 78). Není tvořena pouze na institucionální úrovni, ale i skrze každodenní společenské a sexuální praktiky. V tomto smyslu je její kontinuita závislá na lidském znovu-potvrzování. Toto také většina z nás dělá, aniž bychom si to přímo uvědomovali (Jackson 2003, s. 80). „*Heterosexualita o sobě nemluví a je skrytá. Svě jméno se zdráhá vyslovit, aby bylo více evidentní to, co již ukryto je, a totiž, že je to jediná forma sexuality.*“ (Jackson 2003 s. 77). Fakt, že se heterosexualita musí pořád potvrzovat, znamená, že je neustále ohrožena, že ví, že může být zrušena (Stein a Plummer 1994, s. 183). Efektivní kritika heterosexuality na úrovni společenské struktury, významů a subjektivity musí obsahovat dva klíčové elementy. Musí kritizovat heteronormativitu jako normativní status heterosexuality, který označuje jakékoli alternativní sexuality jako jiné a marginální (Jackson 2003, s. 71). Dále se musí projevit kritika heteropatriarchie nebo hetero-útlaku, což je vlastně heterosexualita jako systém systematické mužské dominance (Jackson 2003, s. 72).

Hegemonická heterosexuální maskulinita byla vyzvána a zpochybněna kolektivní politikou hnutí gayů. Stalo se tak jednoduše přítomností otevřené gay komunity, která je založena na sexu a přátelství. Homosexuální coming out je spíše vstup do společenské sítě, než do sexuální praktiky (Connel 2003, s. 52). Přítomnost a otevřené zapojení se do komunity, která odporuje řádu, můžeme chápat nejen jako vyjádření odlišnosti, ale také jako vyjádření odporu ke stávající situaci. Výjimka totiž nepotvrzuje, ale vyvrací pravidlo. Dle Weekse útlak homosexuálů znamená část celkové represe sexuality a úplné osvobození mohlo přijít pouze jako součást totální revoluce ve společenských přístupech (Weeks 2000, s. 81). Carole Vance si dle Weekse všimla, že téma dekonstrukce kategorie heterosexuality nebylo hlavním motivem autorů píšících o homosexualitě.

Tito se nevěnovali heterosexuálnímu imperativu, ale spíše lesbickému kontinuu (Weeks 2000, s. 66), které chápalo lesbické vztahy primárně jako nejčistší pouto mezi ženami bez nutného sexuálního obsahu (Lišková 2009, s. 35).

Hnutí, které v USA vzniklo na konci 60. let a rychle proniklo i do Evropy, zdůraznilo nutnost nové, otevřené homosexuální politiky s revolučním podtextem. Cíl spatřovala v osobní a sexuální sebe-determinaci, tedy, že homosexuálové převezmou kontrolu nad svými vlastními identitami a současně odmítnou stigmatizující známky nepřátelské společnosti. Toto znamenalo skutečnou výzvu přetrvávajícím buržoazním ideologiím rodinné a reprodukční sexuality a s ní související mužské dominanci (Weeks 2000, s. 86).

Do cesty jejich snahám se však postavil nový nepřítel, problémy totiž nastaly s výskytem choroby AIDS. Již od první identifikace nemoci v USA bylo AIDS označováno jako čistě homosexuální neštěstí a také termín „nákaza gayů“ se rychle ujal v médiích. Byli to gayové, kteří byli za šíření nemoci primárně obviňováni a to zejména kvůli svým sexuálním praktikám – nechráněnému análnímu sexu a častému střídání sexuálních partnerů (Weeks 1991, s. 97). Došlo k tomu, že spojení AIDS s životem homosexuála vyvolalo představu, která viděla samotnou homosexualitu jako chorobu. Lidé se začali odvolávat na již neexistující diskursy a jak dle Weekse tvrdí Mort, byl zde patrný rámec medicínko-morální tradice, který se vrací na začátek 19. století a oživuje přesvědčení o souvislosti zdraví a nemoci s morálním a nemorálním sexem (Weeks 2000, s. 138). Můžeme si povšimnout, že postoje byly orientovány na přirozenost „normální“ sexuality. Tehdejší poradce prezidenta P. J. Buchanan ve svém prohlášení doslova uvedl: „*Ubozí homosexuálové, vyhlásili válku přírodě a ta je teď přísně trestá.*“ (Weeks 1991, s. 99).

AIDS mohlo jednoduše vést k re-medikalizaci a pravděpodobně i kriminalizaci homosexuality a není překvapením, že výskyt choroby spojené se sexem se stal původcem paniky, strachu a obav, stejně jako tomu bylo

v případě syfilidy o století dříve (Weeks 2000, s. 144-145). Odpor k homosexuálům byl vyjádřen, jak informuje Weeks, i skrze „praktiky dekontaminace“, což znamenalo snahy o jejich maximální vyloučení ze společnosti. A tak byli homosexuálové odmítáni u dentistů, neobsluhováni v restauracích a dokonce jim popeláři odmítali vyvážet odpadky. Věda v roce 1985 prokázala, že za nemocí stojí virus, který se přenáší krví nebo při pohlavním styku. Nicméně i přes skutečnost, že se chorobou nakazilo více heterosexuálů než homosexuálů, vedla tato nemoc nejen k pokřivenému pohledu na homosexuály, ale i k vyhýbání se určitým praktikám a to zejména análnímu styku (Week 1991, s. 98). Stafford tvrdí, že kdyby neexistoval sexuální *chaos*, čímž má na mysli zejména nevázanou prostituci a promiskuitu, které byly výsledkem nebývalé touhy po potěšení, bylo by AIDS pouze klinickou kuriozitou a postihlo by jen malé skupiny populace (Stafford 1996, s. 7-8).

První léta epidemie daly život myšlence bezpečnějšího sexu. Kampaně od 80. let zřejmě vykazovaly velkou účinnost, protože výskyt choroby, zejména mezi homosexuálními muži, značně poklesl. Věřilo se, že pouze vzdělávání s cílem většího uvědomění si rizika AIDS, může změnit lidské jednání (Weeks 2000, s. 153-156). Procházka uvádí, že nejčastější trojicí prevence je dnes takzvaná metoda ABC – Abstinence; Být věrný a používat K(c)ondom (Procházka 2011b, s. 252).

Zatímco feministky kritizují heterosexuální útlak žen, hnutí Queer se vyvinulo z priorit gayů. Není snadné ho definovat už proto, že nepředstavuje jediný ucelený pohled a ani většina jeho zakládacích textů se tak neoznačuje. Ačkoli v něm některé feministky vidí silný analytický nástroj, kterým lze zkoumat vnitřní spojení útlaku žen a hegemonické heterosexuality, domnívají se někteří, že termín již přežil svou účinnost a jeho zlaté časy pominuly (Jackson 2003, s. 69-70). Queer zpochybňuje mechanismy sociální konstrukce (které se zakládají na biologickém rozdílu) heterosexuality a odděluje spojení mezi genderovou identitou a sexuální

touhou. Obě hlediska v sobě skrývají možnost ukončit stabilitu kategorie heterosexuality a odebrat jí význam (Hawkes 1996, s. 137).

Queer i politika gayů mají podobný cíl – dekonstrukci heterosexuality. Pro Altmana to znamená učinit termíny jako homosexualita a heterosexuality bezvýznamnými a ukončit jejich existenci. Především hnutí gayů je zaměřeno na „vlastní smrt“. Jejich osvobození dosáhne plného potenciálu, až již nebude potřeba a rozdělení na normální a nenormální zmizí (Weeks 2000, s. 83).

Když každodenně heterosexualitu děláme, jak se dá „oddělat“? Řešení se neskrývá v jejím zavrnutí, ale v jiném způsobu produkce (Jackson, 2003, s. 80). Pokud ale (homo)sexualita zmizí, co zbude? Na tuto otázku dala v roce 1970 odpověď Gay liberation movement: *univerzální bisexualita* (Bech 2003, s. 282). Jedinec se však nemusí omezovat na kategorie homo/bi/heterosexuální. Fafejta uvádí, že v dnešní době a *komplexní společnosti*, jak ji nazývá, dochází k zmnožení sexuálních scénářů. Jedinec pak tedy má takřka neomezenou možnost mezi nimi spontánně volit (Fafejta 2014, s.163;168). Po potlačení starých vzorů nám tak není nabídnuta žádná jasná alternativa, ale spíše pluralita forem. Pro některé je tato diverzita výzvou, pro jiné hrozbou (Weeks 1991, s. 96).

Větší akceptace kontroly porodnosti, předmanželského sexu a homosexuality liberalizovalo také soužití nesezdaných párů (Weeks 1991, s. 93). Tradičně oddělené role muže a ženy se díky feminismu nejen mediálně, ale i kulturně změnily. Binární dělení založené na biologických rozdílech prošlo v minulém století změnou, především díky hnutí gayů a leseb. Ani rodina, tak jak ji známe z ideologií, již není, co bývala. Rodina, složená z gayů a leseb, je indikátorem takové změny (Weeks 1998, s. 41). Sedláčková a Šulová uvádějí, že takové páry si děti „obstarávají“ z předchozích heterosexuálních vztahů či heterosexuálních styků, u leseb navíc prostřednictvím asistované reprodukce. Některé si dokonce, dle Weinsteina, kterého předchozí autorky zmiňují, nechávají implantovat vajíčko své partnerky, které se poté nechá oplodnit (Sedláčková a Šulová

2011, s. 206-208). Tyto páry se ukazují jako životaschopné alternativy ke klasickému, dichotomicky genderovanému heterosexuálnímu vztahu. (Jamieson 2003, s. 272). Dunne uvádí, že i když mnoho respondentek mělo zkušenost s předchozím heterosexuálním vztahem a nebraly jej jako újmu či omezení, tak v homosexuálním vztahu cítily výhodu oproštění se od genderových scénářů. Tím, že si byly jako ženy podobné, dokázaly se více vcítit do své partnerky a docházelo k lepšímu rozdělení domácích prací. (Dunne 2003, s. 61-63). Otázka, která vyvstávala při srovnávání s heterosexuálními páry, zda mohou partneři v homosexuálním vztahu hrát a dobře si rozdělit své role, byla kladně zodpovězena (Jamieson 2003, s. 272), stejně jako bylo podpořeno přesvědčení v neheterosexuálním světě, že vztahy gayů a leseb nabízí unikátní možnost pro konstrukci rovnoprávných partnerství (Weeks 2000, s. 244). I podle Kurdka (1988), jak jej uvádí Sedláčková s Šulovou, si partnerky ve vztahu více důvěřují a více se společně rozhodují. To ale neznamená, že je lesbický vztah nutně lepší. Ženy totiž bývají do vztahů více angažovány, což s sebou nese i vyšší hodnotu tohoto vztahu. Ve vysoké intimitě se ale skrývá potíže, protože i když se partnerky liší ve svých názorech, raději se vyhnou konfliktu a ve vztahu zůstávají, přestože jim již zcela nevyhovuje (Sedláčková a Šulová 2011, s. 210).

Kuby uvádí i určitý posun vnímání homosexuálních párů v evangelické církvi, která tyto vztahy akceptuje, pokud jsou závazné, spolehlivé a jsou založeny na vzájemné zodpovědnosti partnerů. I církve tak vyprazdňuje pojem rodiny, pro kterou již není potřeba rodičů a dětí (Kuby 2013, s. 253).

Neznamená to však, že se privilegium heterosexuality nadobro vytratilo, či že je dosažení vztahů rovnosti jednoduché a neproblematické. Pouze se ukazuje, že jsou lidé, navzdory síle a váze institucionalizovaných vzorů, schopni vytvořit svazky vzájemné péče, respektu, odpovědnosti a lásky. Vznikají tak realistické alternativy tradičních forem soužití, které potvrzují myšlenky demokratizace partnerství (Weeks 2000, s. 244). Dobrý

pozorovatel může v takových vztazích objevit i to, co Giddens nazývá „čistým vztahem“ (Giddens 1992, s. 58).

Jedním z hlavních feministických témat 80. let se stala pornografie. Ta totiž reprezentuje spojení násilí, mužské dominance a moci. Její odpůrkyně ji viděly doslova jako ubližování ženám a vytváření genderové nerovnováhy (Segal 2003, s. 96-97). McIntosh říká, že úkolem kampaní proti pornu nebylo morální očištění, ale hlavně být rozvratný proti formám heteronormativity (Weeks 2000, s. 70). Weeks však uvádí, že pornografie nevyjadřuje v základu mužskou moc, ale spíše nedosažitelné a potlačené mužské touhy (Weeks 2000, s. 67). Ať je tomu tak či onak, je pornografie jasnou známkou rekreačního smyslu sexu. Kuby píše, že pornografie byla před pár desítkami let cílena pouze na potěšení dospělých mužů a omezovala se na tiskoviny, videa a filmy ve špinavých kinech. Dnes se s ní setkáme daleko častěji díky novým komunikačním prostředkům (Kuby 2013, s. 179). Zajímavostí je, že pornografické výjevy v 17. a 18. století sloužily především ke kritice politických a náboženských institucí, ústředním tématem byl znásilňující mnich a k vyvolání sexuálního vzrušení sloužily až druhotně. Dnes tato druhotná funkce dominuje (Vrhel 2002, s. 70). Uzel tvrdí, že jednotná definice pornografie neexistuje, protože se její význam a chápání mění v čase, což vidíme nejen na předchozím případě, ale Uzel sám také uvádí několik slovníkových definic tohoto pojmu. Všechny se shodují jen v tom, že účelem pornografie je vyvolání sexuálního vzrušení (srov. Uzel 2011b, s. 359). Co se týče možných negativních důsledků pornografie, Kubík uvádí, že nepůsobí negativně na člověka jako takového, ale degraduje lidskou sexualitu. Jedná se pak o jakousi náhradu, která se v oblasti umění nazývá kýč (Kubík 2010, s. 168). V Murínovi se můžeme dočíst, že pornografie poskytuje sexuální ventily pro případného sexuálního devianta (Murín 1999, s. 48) a i když Uzel uvádí čtyři kategorie (vliv na celkovou morálku a charakter, mezilidské vztahy, rodinu, úchylné jednání), ve kterých může pornografie působit škodlivě, vzápětí možné problémy v těchto oblastech vyvrací. Prst zdvihá pouze v případě prezentování pornografie s násilným kontextem dětem. Normální nedevidantní sexuální

aktivita by před dětmi naopak skrývána a označována za nepatřičnou být neměla, ale vždy s důrazem, že pornografie nemá navádět k předčasnému zahájení sexuální aktivity (srov. Uzel 2011b, s. 360-363). Zde bychom ale mohli polemizovat nad obsahem pojmu „nedeviantní“, který Uzel uvádí.

Liberalizace sexuality zasáhla i oblast sexuálních práv jedince. Pokud sexualita a názor na ni zůstávají pouze v oblasti norem, znamenalo by to pro některé jedince značné znevýhodnění při prosazování svých tužeb a přesvědčení. Tieferová ale uvádí, že až do roku 1993 však žádné právo explicitně sexualitu nezahrnovalo. K tomuto kroku došlo, až když bylo sexuální násilí uznáno jako porušení lidských práv. Následující obměny v této oblasti situaci neustále zlepšovaly, ale měly charakter práv ochranných a postrádaly zmínky o svobodách sexuální orientace nebo projevu. Povolovací sexuální práva našla své místo až v roce 1999 (Tiefer, 2002, s. 439-442).

Světová deklarace sexuálních práv (1999), jak ji uvádí Uzel (2011, s. 128-129):

- 1) Právo na sexuální svobodu
- 2) Právo na sexuální autonomii, integritu a bezpečnost sexuálního subjektu
- 3) Právo na sexuální soukromí
- 4) Právo na sexuální rovnost
- 5) Právo na sexuální potěšení
- 6) Právo na vyjádření sexuálních citů
- 7) Právo na svobodné sexuální sdružování
- 8) Právo učinit svobodné a zodpovědné rozhodnutí
- 9) Právo na sexuální informace založené na vědeckých poznatcích

10) Právo na komplexní sexuální výchovu

11) Právo na sexuální zdravotní péči

Tieferová je přesvědčena, že bez aktivity a angažovanosti zdravotnických a jiných profesionálů zůstane, co se týče pozitivního vývoje v této problematice, jen u slov (Tiefer 2002, s. 443).

3.3 Čeho je moc...

I když by se mohlo zdát, že liberalizace sexuality nabídla pouze výhody, nesmíme se nechat ošálit jejím pozlátkem. Široce hláсанá sexuální svoboda se totiž ve skutečnosti obrátila vzhůru nohama (Hawkes 1996, s. 122).

Pruderie minulých století, které jsme se naoko zbavili, vlastně stále pokračovala. Od roku 1975 začal být kladen důraz na to, co se ženám vždy odpíralo – být svým vzhledem sexuálně provokativní. Ženskost se dá nejlépe vyjádřit přirozenou zálibou každé ženy být sexy. Snaha sexualizovat jakýkoli možný aspekt ženství ale byla ve své myšlenice kontraproduktivní. Podpora feminity a její autonomie ve skutečnosti vycházela vstříc maskulinitě, protože „sexy“ se děláme pro uhranutí druhého pohlaví (Hawkes 1996, s. 110). Naplňují se tak slova feministických autorů, kteří tento proces označují jako sexualizaci ženského těla (Weeks 2000, s. 172).

Kubík uvádí, že dnešní konzumní společnost prakticky žije v neustálém erotickém dění. Sex v nejrůznějších podobách nás obklopuje nejen na každém kroku, ale i z televizních a počítačových obrazovek v pohodlí domova. Nejintimnější a snad nejkrásnější akt lidské činnosti se stal tvrdým obchodem – strava, oblečení, parfémy, tělo... téměř vše se dá hbitě spojit s erotikou (Kubík 2010, s. 120).

Postačí, pokud si do internetového vyhledávače vložíme hesla jako: lepší orgasmus, jak dosáhnout orgasmu, klitoris. Je až překvapující, kolik výsledků vyhledávání, jejichž výčet se zdá být nekonečný, nám internet

nabídne. Pro příklad uvádím názvy některých výsledků (26. 2. 2015): *Jak pomoci partnerce dosáhnout orgasmu? Doktorka.cz*; *Jak dosáhnout orgasmu?*; *Orgasmus u ženy*; *Nemůžu dosáhnout orgasmu. Problém ¾ žen*. Ať už se jedná o poradny, články pro ženy, články pro muže, či blogy, mnohé z nich se zaměřují na problematiku, jak náš sexuální život zlepšit či snad vůbec zařídit. Není velkým problémem po pár kliknutích nalézt zajímavé sexuální polohy či neobvyklá místa, kde mít sex a nezvyklé způsoby i pomůcky pro jeho provedení. Velmi těžko bychom v obsahu těchto příspěvků hledali sebemenší apel na důležitost výsledku sexuální činnosti, kterou by bylo primárně počítání dítěte.

Jak píše Hawkes, „*V této statečné době sexu, je největším hříchem sexuální nuda*“ (Hawkes 1996, s. 119). Dnešní bohatá erotická nabídka transformuje každého do role omezeného a nevyzrálého člověka bez erotické fantazie, který pro své sexuální činnosti nutně potřebuje pomoc. Vlastní představitost a rozvoj orientace stagnuje, protože lidé často kopírují předkládané chování (Kubík 2010, s. 67). Stereotypní sex bez hrátek, ve kterém pravděpodobně figuruje sexuálně „těžkopádný“ partner bez špetky představitosti, může sexuální nudu prohloubit až do bodu zlomu, který nezdá se vést k ukončení soužití partnerů (Kubík 2010, s. 20).

3. 4 Potěšení pro všechny

V klasických scénářích panuje téměř univerzální respekt k očekáváním, která jsou spojena s hranicemi životní dráhy jedince. Tu bychom z hlediska sexuality mohli rozdělit na část pre-sexuální, sexuální a post-sexuální. Z takového členění jasně vyplývá, že sexuálně se chovat, je normální pouze ve fázi sexuální, zatímco sexualita v dětství a ve stáří se přesouvá do kategorie patologie. V podtextu se (i) v tomto případě sexualita stává pro určité jedince nevhodná, neboť nejsou schopni buď vůbec pochopit, nebo naopak naplnit smysl takového jednání – reprodukci (Simon a Gagnon 1984, s. 57). Sexuální zralost a její význam se napříč historií mění, a to i v relativně stálém prostředí. Důvod, proč starší lidé mají se sexualitou obecně problémy je, že jejich scénáře jsou nejvíce formovány

interpersonální složkou, která se utvářela výhradně v období puberty a mladší dospělosti (Simon a Gagnon 1984, s. 58-59). To samé tvrdí i Loe, když říká, že v myslích seniorů stále přetrvává názor, že sex slouží hlavně pro produkci dětí (srov. Loe 2004, s. 307)

Někdy může být sexuální styk seniorů zproblematizován i nedosažením či dlouhodobým neudržením erekce u starších mužů. Viagra, která se objevila na konci 20. století, je však schopna tuto problematiku minimalizovat a mezi seniory její dostupnost vyvolala zvučné ohlasy. Loe uvádí, že i když by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná pouze o mužskou záležitost, dala prostor i seniorkám, aby se konečně vyjádřily o své sexualitě. Díky této pilulce se sexuální život seniorů jak pro ně samotné, tak pro okolí zviditelnil. Nezájem společnosti o sexualitu seniorů dokládají i sexuální výzkumy, které se zaměřovaly jen na rozpětí 18-59 let (Loe 2004, s. 304-306).

Ženy ale uvádí, že je pro ně sex v každém věku důležitý, ale sexuální život pro ně většinou končil smrtí manžela nebo menopauzou. Právě menopauzu ve spojení s viagrou označuje několik žen jako jejich návrat do mládí a především kvůli konci obav z otěhotnění si sex dokážou užít dokonce více, než kdy předtím (Loe 2004, s. 307-308).

Mezi ty, kterým se nedostává sexuální aktivity v takové míře, v jaké by chtěli, kromě výše uvedených seniorů, patří muži postižení erektilní dysfunkcí. Jak uvádí Shakespeare, je tato často spojována i impotencí a ztrátou mužnosti. A méněcenný muž (možná by slovo neúplný bylo vhodnější) nemá v sexuální aktivitě v našich západních společnostech místo. Takový přístup však ignoruje touhy a potřeby žen a posiluje patriarchální, heterosexuální konstrukci normální sexuální aktivity (Shakespeare 2003, s. 144). Ale Kubík uvádí, že impotence nemusí být vždy katastrofou. I bez použití medikace je nejlepším lékem pro „impotentního“ muže sexuální dráždivé chování ženy (Kubík 2010, s. 127). Jaké výhody nabízí sex? Působí jako antidepresivní lék, omezuje vznik migrény, nespavosti, úzkosti, nervozity a pocitů méněcennosti. Dokonce látky obsažené ve spermatu

navozují celkové uvolnění a nabytí duševní pohody ženy, u mužů zase pravidelná ejakulace snižuje riziko onemocnění prostaty. Sexuálně aktivní člověk se tak rovná zdravý člověk. Přeneseně bychom mohli říci „v sexuálním těle, zdravý duch“ (srov. Kubík 2010, s. 198; 251).

Také sexuální život osob s různým rozsahem tělesného a duševního postižení je ve společnosti opomíjen. Zde je hledisko léčby poněkud liché, ale o to více se musí tito lidé potýkat s dominantními diskursy, které je vidí jako asexuální, jako ty, kteří musí být před sexuálním chováním chráněni. Že by měli sex, je stále tabu a nezřídka se můžeme setkat i s eugenickými názory spojenými s obavami o jejich „rozmnožení“. (Shakespeare 2003, s. 146-147). V minulém století, jak dle Štěrbové uvádí Abramson, Parker a Weisberg, docházelo zejména v USA k automatické sterilizaci osob s mentální retardací i proto, aby se redukovala kriminalita ve společnosti (Štěrbová 2011, s. 365). Dle Shakespearea je problematika sociálního odloučení u postižených velmi rozšířená, protože jsou většinou vyloučeni jak z pracovního procesu, tak z volnočasových aktivit a nemají možnost potkat partnera, se kterým by prožívali emocionální a sexuální vztah. Navázání vztahu komplikuje i skutečnost, že tito lidé jsou většinou závislí na pomoci zvenčí, což se negativně projevuje na jejich sebevědomí (Shakespeare 2003, s. 147). Ale přesto vztahy nachází, většinou ze stejných řad. Existují důkazy, že takový pár vede plnohodnotný sexuální život a navíc, vzhledem k rozsahu jejich postižení jsou vedeni k tomu, aby byli v sexu kreativní a více experimentovali (Shakespeare 2003, s. 150). Limity těla totiž nejsou to samé, co limity sexuality (Simon 1999, s. 127). Postižení, stejně jako zdraví, potřebují sexuální vyjádření, kterému však často brání pouze společenské důvody (Shakespeare 2003, s. 150). Postižení se s problémy se sexualitou setkávají již od mládí. Dle Moss (2001) a Ballan (2004) totiž sami rodiče vnímají handicap svého dítěte jako předpoklad toho, že bude opožděné (postižené) i ve svém sexuálním vývoji, bude neschopné mít sexuální vztahy, případně se oženit a mít děti. Jejich strach (rodičů) se projevuje i v oblasti autoerotické aktivity, nechtěných

těhotenství a vlastně jakékoli sexuální aktivity jejich potomka (Štěrbová 2011, s. 365-368).

V případě postižených se setkáváme s podobným problémem, jako v případě sexuality seniorů, kteří jsou v sexuálním životě také marginalizováni. Pro obě skupiny totiž platí, že „způsob“ provedení sexuální aktivity je menší problém, než najít někoho, s kým „to“ dělat. Navíc problémy erektilní dysfunkce jsou pomocí medikamentů řešeny daleko snáze, než problémy izolace a vyloučení (Shakespeare 2003, s. 144).

Štěrbová uvádí, že podle McCabe je třeba sexualitu považovat za neodmyslitelnou součást každého jedince, což zahrnuje respekt a práva na vlastní sebeurčení a vztahy, právo na sexuální prožívání, plánování rodiny, sexuální identitu a sexuální vyjádření jako aspekt štěstí (Štěrbová 2011, s. 365). Posun ve vnímání sexuality postižených bez předsudků můžeme pozorovat i ve vznikajících publikacích, vzdělávání a edukaci, které jsou na tuto problematiku zaměřeny. Jak uvádí Štěrbová, „*vzdělávání v oblasti sexuality lidem s mentálním postižením vede ke zvýšení jejich schopnosti tak, aby mohli činit jejich vlastní rozhodnutí o svých sexuálních životech...*“ (Štěrbová 2011, s. 372).

Status postižených či nemocných lidí si v dnešním, sexem prosyceném světě vysloužili i asexuálové. Pokud je očekávanou a vyžadovanou součástí role zdravého dospělého jedince sexuální aktivita („musíš, pokud je ti tolik“), jeví se asexuálové v tomto světle jako deviantní (srov. Simon a Gagnon 1984, s. 57). Dle Kubíka se tato „nová kultura“, jež tvoří asi 3 % celkové populace, ale své účasti na sexuálním životě nezřekla dobrovolně, tak jako je tomu u jedinců, kteří se rozhodli pro celibát. Asexuálové jednoduše nemají potřebu na sexuálním životě participovat. Což vyjadřují slovy: „*Ne, netrpíme chorobou, jen nechceme sex*“ (Kubík 2010, s. 249).

3.5 Změna scénáře

Televizní programy, které jsou určeny mladistvým, pokračují v prezentaci tradičních scénářů. Hlavní hrdinové jsou zahlceni ženskými těly a snaží se o maximální míru sexuální aktivity. Dívky vystupují jako sexuální objekty, jejichž hlavními přednostmi jsou vzhled a nevinnost. Sexuální dvojité standard tak v médiích zůstává dominantním kulturním scénářem (McCormic 2010, s. 91). Ve skutečném světě se pak muži chlubí počtem sexuálních partnerek, čímž prokazují své úspěchy. Ženy se snaží (alespoň navenek) držet své ženské role, a pokud počet partnerů uvádějí, tak jen opatrně a jejich počet záměrně snižují, aby nebyly označeny za deviantní (Wiederman 2005, s. 498-499).

Existence dominantního scénáře však neznamená, že je jediný a vše řídící. Jak jsem již uvedl, scénáře nejen že přijímáme, ale také si je dle sebe přizpůsobujeme. Jaké problémy mohou při nesouladu scénářů partnerů nastat? Wiederman uvádí, že pokud bude muž hrát podle jiného, než klasického sexuálního scénáře a ve vztahu nebude dostatečně brzy vyžadovat sex, vystavuje se riziku zpochybnění své maskulinity, virility a potence. Opačný případ čeká „něžné pohlaví“, pokud svou sexualitu projeví brzy, viditelně a nebude alespoň chvíli vzdorovat. Klasické scénáře pro NI předpokládají sexuální pasivitu, a i když by měla chuť se milovat, má to dát najevo vyzývavým prádlem, navozením atmosféry (Wiederman 2005, s. 499) a víceméně nonverbálními aktivitami (McCormic 2010, s. 92). Partnera také samozřejmě potěší pochvala jeho penisu, který má pro muže téměř magický význam (Uzel a Hess, 1998, s. 75). Při samotném aktu se cení její šikovnost a vhodné povzbuzování muže. TEN má být skvělým, aktivním milencem, který pozná, co žena chce, je rozhodný, udrží erekci a oddálí ejakulaci (Wiederman 2005, s. 499). Tak to uvádí také Holland a kolektiv. Normativní heterosexuality definuje účastníky v sexuálním aktu jako: on je hráč, ona je nástroj; on je činitel a ona podřízená; její tělo je pro jeho potěšení, jeho tělo je také pro jeho potěšení. U mladých mužů se předpokládá, že pro ně bude sex potěšením. Ale není zde žádný explicitní předpoklad, že muži jsou „věducí“ sexuální činitelé, a to ani v případě

prvního styku (Holland a kol. 2003, s. 87). Pokud má každý z páru své scénáře, které se ve výsledku nedoplňují, neklid vzrůstá a může přerůst v konflikt.

Hraní „proti pravidlům“ si vyžaduje řešení a konstrukci nového scénáře. Jak píše Stafford, sex by měl být emotivní a spontánní, aby si vysloužil alespoň označení dobrý. Tomu ale brání jakékoli řízení se zásadami (Stafford 1996, s. 81), protože už samotné vyjednávání konfliktů je v rozporu se spontánností a západním modelem sexuality (Wiederman 2005, s. 497). McCormic uvádí, že změny norem vytváří nejistou oblast správných a vhodných sexuálních scénářů a rolí. Ženská dichotomie panny a děvky, která byla typická pro dvojí standard, se díky feministickým snahám o rovnost genderu začíná bořit. Ženy dokonce musí vytvářet zjevný nátlak, aby měly s neochotnými muži sex. McCormic dále uvádí, že většina dospělých tvrdí, že za poslední rok alespoň jedenkrát nastala situace, kdy sexuální aktivitu žena vyžadovala více než muž. Panující přesvědčení o načasování orgasmu se od 20. století nezměnilo. Pořád platí, že žena by měla orgasmu dosáhnout dříve a orgasmus muže celý akt zakončuje. Muži však požadují delší předehru, než si ženy myslí, a totéž platí o samotném pohlavním styku (McCormic 2010, s. 92-94).

Stále více mužů totiž opouští starou strategii „*pomiluj a odejdi*“, jak ji nazvali Dworkin a Sullivan (2007), a do svých scénářů zařazují více emocionalitu, povídání si a něhy. Jejich často nevyřčenou touhou se stává iniciování sexu partnerkou, chtějí být objektem, na který je sexuální touha zaměřena. Takové jednání by je citově naplnilo a především rozpustilo obavy z případného odmítnutí. I scénáře pro typicky maskulinní nahodilý sex se začínají vytrácet a jsou nahrazovány romantickými vztahy a stavy emocionálního provázání (McCormic 2010, s. 92). Podle Kubíka se změnil ideál muže, o který mají ženy nové generace zájem. Dívky si hledají rovnocenného partnera, který je jim více bratrem a kamarádem. Svalnatí a hrdinní představitelé mužnosti jsou vystřídáni novým typem, který je spíše přirozený, duchaplný, má smysl pro humor a je finančně zabezpečen (Kubík

2010, s. 32). Poslední bod je sice pro mužskou atraktivitu takřka univerzální, ale jinak můžeme pozorovat změnu ze „sexy těla“ na „sexy osobnost“. Herci si konstruováním vlastních scénářů mohou pomoci k dosažení rozkoše, která je jinak v kulturním scénáři pokládána za nevhodnou. Weeks má tímto na mysli „obcházení“ norem a zákonů, které by potěšení jinak bránily. Pokud je např. ve společnosti zakázán předmanželský sex, dá se tato norma „obejít“ pettingem, jenž spočívá v jakémkoli dráždění partnerova těla, s výjimkou zavedení penisu do vaginy. Tato hra, i když může vést k orgasmu, se souloží v pravém slova smyslu chápat nedá (srov. Weeks 1991, s. 29).

Teorie scénářů se dá aplikovat také na novou formu sexuální zábavy – cybersex. Ten je specifický tím, že nabízí více „tekuté“ možnosti nahlížení na sex a jeho provedení, než nabízí svět reálný. Sexuální partner totiž může libovolně měnit svou osobnost, která může být zcela odlišná té, jež sedí u klávesnice (McCormic 2010, s. 91). Cybersex si tak můžeme představit jako hraní různých sexuálních rolí na dálku a bez fyzického kontaktu (McCormic 2010, s. 92). Cybersex si ale nesmíme představovat pouze v pozitivních konotacích, ve smyslu osvobození jedince. Kubík totiž upozorňuje, že internetový sex vystupuje jako příčina mnoha depresí (Kubík 2010, s. 200).

Závěr

Pro sexualitu je zcela jistě důležitá její biologická složka, ale ta ji zanechává jinak prázdnou. Svůj širší význam sexualita získává až v určité společnosti, kultuře, čase a její variabilita je dána i jejími aktéry. Sexuální páry od sebe vzdálené tisíce kilometrů si mohou být ve svém sexuálním počínání podobné více, než sousedé za zdí rozdělující dvě ložnice v panelovém domě, kdy v každé z nich může probíhat zcela „jiná“ sexuální aktivita. Mocenské boje ve sledovaném období byly charakteristické politickými změnami, které ovlivňovaly chápání lidské sexuality. Morálka, která byla po staletí určována náboženskými představami a transcendentními výklady, konvertovala k nové „církvi“ – vědě o sexu. Lidé museli být obezřetní, aby neuvízli v klasifikačních sítích specialistů, kteří se při rozlišování dobrého a špatného opírali o jasná, pozorovatelná fakta. Nereprodukční sexualita byla nepřírozená, nenormální, patologická a ve stejném duchu bylo nahlíženo na ty, kteří ji praktikovali – onanistu, homosexuála či sexuálně se projevující dítě. Reprodukce však postupně ztrácela význam z hlediska pouhého zachování početného lidstva, ale získala více kvalitativní rozměr. Ukázalo se, že prostředky kontroly porodnosti stály u zrodu změn ve vnímání sexu jakožto činnosti, která nevede výhradně k plození, ale i k vzájemnému potěšení a osvobození se od zažitých norem. Různorodost projevů lidské sexuality byla vzata na milost a dříve nepřijatelné se stalo akceptovaným.

Je jasné, že strach z nechtěného těhotenství může narušit potěšení z rekreačního sexu. Ale je ještě jasnější, že v tomto případě tedy nemluvíme o „přirozeném“ sexu. Pokud totiž něco přirozeně se sexem souvisí, je to těhotenství. Sexuální revoluce nebojuje proti nepřirozenému pohledu na sex; bojuje za vědecky zkoumanou, záměrně nepřirozenou sexualitu. Je zřejmé, že náš současný svět nestojí o to, aby sex kráčet svou přirozenou cestou, ale spíše o to, aby mohl sex ovlivňovat, zkoumat, vyučovat, terapeuticky studovat a kontrolovat, dokud nedosáhne jakéhosi ideálu (Stafford 1996, s. 47).

Anotace

Příjmení a jméno autora: Bc. Alois Knap

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název práce: Sociologie sexuality – Od reprodukce k rekreaci

Počet znaků: 124 315

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 64

Klíčová slova: sex, sexualita, společnost, reprodukce, rekreace, heterosexuality, homosexualita, antikoncepce, masturbace, historie

Práce se zabývá sexualitou a změnami jejího chápání od doby osvícenství po současnost. Zaměřuje se na vysvětlení a popis těchto změn ze sociologického hlediska. Sex původně sloužil výlučně k rozmnožování a sexuální praktiky jako homosexualita či masturbace byly pokládány za hřích a stavěly se proti morálce. Poté, co člověk dokázal úspěšně přelstít přírodu a oddělil sex od reprodukce, se otevřely možnosti na něj pomýšlet jako na způsob jeho potěšení bez následků. Užívání si sexu se stalo normou a součástí zdravého a plnohodnotného způsobu života.

Annotation

Surname and name of the author: Bc. Alois Knap

Name of Department and Faculty: Department of Society and Andragogy
FF UP

Thesis title: Sociology of sexuality – From reproduction to recreation

Number of characters: 124 315

Number of attachments: 0

The number of titles used literature: 64

Key words: sex, sexuality, society, reproduction, recreation, heterosexuality, homosexuality, contraception, masturbation, history

The work deals with sexuality and its understanding of the changes from the Enlightenment to the present. It focuses on the explanation and description of these changes from a sociological perspective . Sex was originally used exclusively for the reproduction and sexual practices such as homosexuality and masturbation was considered a sin and opposed morality. After the man was able to successfully outwit nature and separated sex from reproduction , opened the possibility to think of it as a way of his pleasure without consequence. Enjoying sex has become the norm and part of a healthy and full-fledged lifestyle.

Seznam použité literatury a zdrojů:

BECH, H. Disapperance of Modern Homosexual. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 277-287. ISBN 0-7456-2249-6.

BIANCHI, G. Subjektivnost sexuality: Diskursy sexuality sexuální spokojenost, významy sexu, motivy sexuálního debutu a sociální ospravedlnění rizikového sexu. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 130-146. ISBN 978-80-7345-238-4.

BORNEMAN, E. *Encyklopedie sexuality*. Praha: Victoria Publishing, 1993, 666 s. ISBN 80-85605-17-1.

BROUK, B. *Autosexualismus a psycherotismus. Svazek I, Autosexualismus*. Praha: Edice Surrealismu, 1935. 177 s

CONNEL, R. W. Big Picture: Maculinities in Recent World History. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 46-56. ISBN 0-7456-2249-6.

CRYLE, P. Interrogating the Work of Thomas W. Laqueur. In: *Sexualities*. 2009, roč. 12, č. 4, s. 411-417. ISSN 1363-4607. DOI: 10.1177/1363460709105707.

DELAMATER, J. D. a HYDE, J. S. Essentialism vs. social constructionism in the study of human sexuality. In: *Journal of Sex Research*. 1998, roč. 35, č. 1, s. 10-18. DOI: 10.1080/00224499809551913.

Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy. 1. vyd. V Brně: CPress, 2014. 200 s. ISBN 978-80-264-0290-9.

Do communist have better sex? [dokumentární film; online]. Scénář a režie André Meier. Icarus Films, 2006. 52 min. [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Fl_r7rIcDs8&oref=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DFl_r7rIcDs8&has_verified=1

DUNNE, G. A. A Passion for "Sameness"? Sexuality and Gender Accountability. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 46-56. ISBN 0-7456-2249-6.

FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piskiewicz, 2004. 159 s. ISBN 80-86768-06-6.

FAFEJTA, M. Sexuální scénáře v paradigmatické a postparadigmatické společnosti [online]. In: *Sociální studia*. Katedra sociologie FSS MU, 1/2014, s. 153-171 [cit. 2015-01-02]. ISSN 1214-813X. Dostupné z: http://socstudia.fss.muni.cz/sites/default/files/Sexualni_scenare_v_paradigmaticke_a_postparadigmaticke_spolecnosti_Martin_Fafejta.pdf

FAIT, T. Antikoncepce. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 266-278. ISBN 978-80-7345-238-4.

FOUCAULT, M. *Dějiny sexuality. 1, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 1999. 189 s.

GAGNON, J. H. Sexual Conduct: As Today's Memory Serves. In: *Sexualities*. 1999, roč. 2, č. 1, s. 115-126. DOI: 10.1177/136346099002001007.

GIDDENS, A. *The transformation of intimacy: sexuality, love, and eroticism in modern societies*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1992, 212 p. ISBN 0-8047-2090-8.

HAWKES, G. *A sociology of sex and sexuality*. Philadelphia: Open University Press, 1996, x, 164 s. ISBN 03-351-9316-1.

HOLLAND, J. a kol. When Bodies Come Together: Power, Control and Desire. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 84-94. ISBN 0-7456-2249-6.

JACKSON, S. Heterosexuality, Heteronormativity and Gender Hierarchy: Some Reflections on Recent Debates. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 69-83. ISBN 0-7456-2249-6.

JAMIESON, L. The Couple: Intimate and Equal?. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 265-276. ISBN 0-7456-2249-6.

JANIŠ, K. Historie cílené pohlavní výchovy na našem území. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 378-385. ISBN 978-80-7345-238-4.

JARKOVSKÁ, L. Feminismus a sexuální výchova. In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, roč. 7, č. 2, s. 41-45. ISSN 1213-0028.

KUBÍK, J. *Sexualita bez tabu*. Vyd. 1. V Brumovicích: Carpe diem, 2010. 324 s. ISBN 978-80-87195-10-9.

KUBY, G. *Globalna seksualna revolucia*. 1. vyd. Bratislava: LUC, 2013. 416 s. ISBN 978-80-7114-922-4.

LAQUEUR, T. W. Sexuality and the Transformation of Culture: The Longue Duree. In: *Sexualities*. 2009, roč. 12, č. 4, s. 418-436. DOI: 10.1177/1363460709105708.

LEVAY, S. *Human sexuality*. Sunderland, Mass.: Sinauer Associates, 2003. ISBN 978-0-7167-8676-4.

LIŠKOVÁ, K. *Hodné holky se dívají jinak: feminismus a pornografie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 178 s. Gender sondy. ISBN 978-80-7419-022-3.

LOE, M. Sex and the Senior Woman: Pleasure and Danger in the Viagra Era. In: *Sexualities*. 2004-08-01, roč. 7, č. 3, s. 303-326. DOI: 10.1177/1363460704044803.

MCCORMICK, N. B. Preface to sexual scripts: social and therapeutic implications. In: *Sexual and Relationship Therapy*. 2010, roč. 25, č. 1, s. 91-95. DOI: 10.1080/14681990903563707.

MORUS (Richard Lewinsohn). *Světové dějiny sexuality*. 2., dopl. vyd., v Našem vojsku 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. 298 s. ISBN 80-206-0071-X.

MURÍN, G. *Sex kontra kultura*. 1. vyd. Praha: Hynek, 1999. 172 s. Puls; sv. 1. ISBN 80-86202-28-3.

PLUMMER, K. In Memoriam: William Simon (1930-2000). In: *Sexualities*. 2001, roč. 4, č. 2, s. 131-134. DOI: 10.1177/136346001004002001.

PROCHÁZKA, I. Kulturní a sociální aspekty homosexuality. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 198-203. ISBN 978-80-7345-238-4.

PROCHÁZKA, I. HIV infekce a ostatní sexuálně přenosné choroby. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 246-257. ISBN 978-80-7345-238-4.

SEDLÁČKOVÁ, A. a ŠULOVÁ, L. Lesbické rodiny a jejich specifické znaky. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 204-216. ISBN 978-80-7345-238-4.

SEGAL, L. Only the Literal: the Contradictions of Anti-Pornography Feminism. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 95-104. ISBN 0-7456-2249-6.

SHAKESPEARE, T. "I Haven't Seen That in Kama Sutra": the Sexual Stories of Disabled People. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 143-152. ISBN 0-7456-2249-6.

SHEPARD, B. Masturbating Madness. In: *Sexualities*. 2004, roč. 7, č. 3, s. 363-368. DOI: 10.1177/1363460704044806.

SIMON, W. Sexual Conduct in Retrospective Perspective. In: *Sexualities*. 1999, roč. 2, č. 1, s. 126-133. DOI: 10.1177/136346099002001008.

SIMON, W. The Postmodernization of Sex. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 22-32. ISBN 0-7456-2249-6.

SIMON, W. a GAGNON, J. H. Homosexuality: The Formulation of a Sociological Perspective. In: *Journal of Health and Social Behavior*, 1967, roč. 8, č. 3, s. 177-185. DOI: 10.2307/2948372.

SIMON, W. a GAGNON, J. H. Sexual Scripts. In: *Society*, 1984, roč. 22, č. 1, s. 53-60. DOI: 10.1007/BF02701260.

SIMON, W. a GAGNON, J. H. Sexual Scripts: Origins, Influences and Changes. In: *Qualitative Sociology*, 2003, roč. 26, č. 4, s. 491-497. ISSN 0162-0436. DOI: 10.1023/B:QUAS.0000005053.99846.e5.

STAFFORD, T. *Sexuální chaos*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. 134 s. ISBN 80-85495-54-6.

STEIN, A. a PLUMMER, K. "I Can't Even Think Straight" "Queer" Theory and the Missing Sexual Revolution in Sociology. In: *Sociological Theory*. 1994, s. 178-187. DOI: 10.2307/201863.

ŠMAUSOVÁ, G. Normativní heterosexuality bez nátlaku k prokreaci? In: *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2-3/2004, s. 1- 4. ISSN 1213-0028.

ŠTĚRBOVÁ, D. Sexualita zdravotně postižených. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 365-377. ISBN 978-80-7345-238-4.

ŠULOVÁ, L. Sexuální výchova na školách. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 386-397. ISBN 978-80-7345-238-4.

TIEFER, L. The Emerging Global Discourse of Sexual Rights. In: *Journal of Sex*. 2002, s. 439-444. DOI: 10.1080/00926230290001592.

TOŠNER, M. Fantazma svobodné sexuality. A2 [online]. Praha: Kulturní týdeník A2 s.r.o., 2008, č. 16 [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <<http://www.advojka.cz/archiv/2008/16/fantazma-svobodne-sexuality>>

TRUMBACH, R. Sex and the Gender Revolution. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 14-21. ISBN 0-7456-2249-6.

UZEL, R. (2011a) Co je normální v sexualitě člověka. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 126-129. ISBN 978-80-7345-238-4.

UZEL, R. (2011b) Pornografie. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 359-364. ISBN 978-80-7345-238-4.

UZEL, R. a HESS, L. *Člověk je živočich sexuální*. Vyd. 1. Opava: Vade mecum, 1998, 111 s. ISBN 80-860-4118-2.

VRHEL, F. *Antropologie sexuality: Sociokulturní hledisko*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2002. 80 s. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie; 4. Scientia. ISBN 80-210-2821-1.

WEEKS, J. *Sexuality*. Repr. London: Routledge, 1991. 127 s. Key Ideas. ISBN 0-415-03954-1.

WEEKS, J. The Sexual Citizen. In: *Theory, Culture*. 1998-08-01, roč. 15, č. 3, s. 35-52. DOI: 10.1177/0263276498015003003.

WEEKS, J. *Making sexual history*. Malden, MA: Blackwell Publishers, 2000, x, 256 s. ISBN 07-456-2115-5.

WEEKS, J. Necessary Fictions: Sexual Identities and Politics of Diversity. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 122-131. ISBN 0-7456-2249-6.

WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. Introduction: Understanding Sexualities and Sociology. In: WEEKS, J., HOLLAND, J. a WAITES, M. *Sexualities and society: a reader*. Malden, MA: Distributed in the USA by Blackwell Publishing, 2003, s. 1-10. ISBN 0-7456-2249-6.

WEISS, P. (2011a) Vývoj pohlavní identity. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 71-76. ISBN 978-80-7345-238-4.

WEISS, P. (2011b) Evoluční základy partnerského výběru. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 114-125. ISBN 978-80-7345-238-4.

WEISS, P. (2001c) Homosexualita. In: ŠULOVÁ, L., FAIT, T. a WEISS, P. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, c2011, s. 191-197. ISBN 978-80-7345-238-4.

WIEDERMAN, M. W. The Gendered Nature of Sexual Scripts. In: *The Family Journal*, 2005, roč. 13, č. 4, s. 496–502. DOI: 10.1177/1066480705278729.